

“Esasen konu hep 2 nokta arasındadır”

Haftalık Politik ve Jeopolitik Gelişmeler

16 Haziran 2025

Bu hizmet size **2blackdot** ve **Tema Grup** tarafından ücretsiz verilmektedir. Bu yazılanlar yatırım tavsiyesi değildir.

Hazırlayan: Hakan Çalışkantürk

2twoblackdots@gmail.com

<https://www.2blackdots.com>

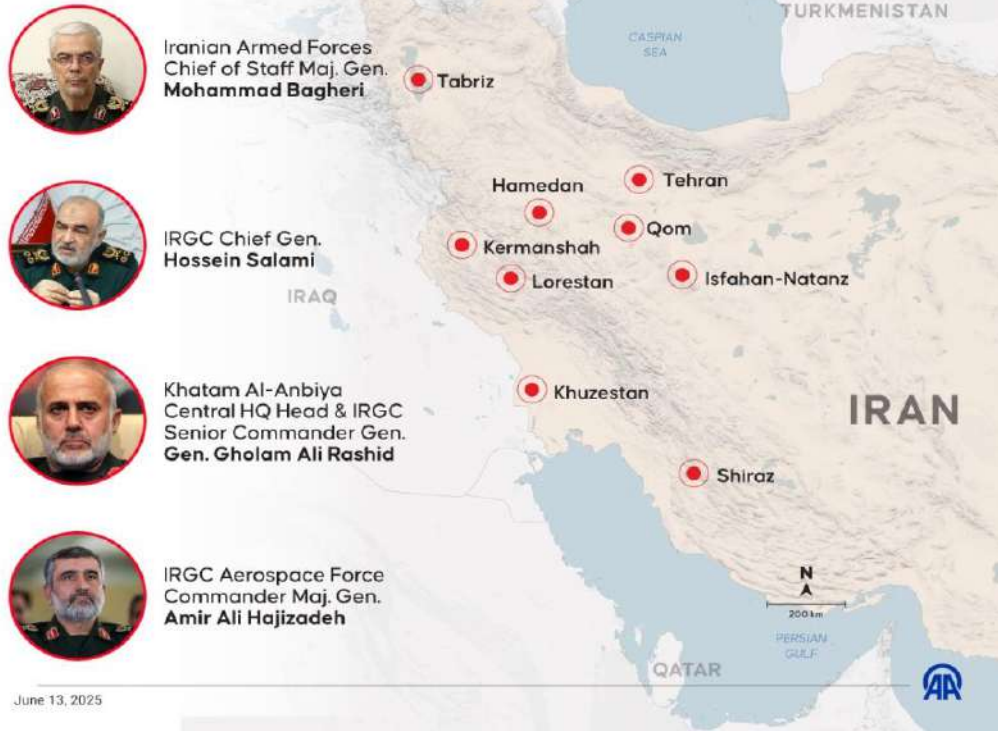
*** Yasal Uyarı:*** Burada yer alan yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti; aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri, yatırım ve kalkınma bankaları ile müşteri arasında imzalanacak yatırım danışmanlığı sözleşmesi çerçevesinde ve yetkili kuruluşlar tarafından kişilerin risk ve getiri tercihleri dikkate alınarak kişiye özel olarak sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve tavsiyeler ise genel niteliktedir. Bu yorum ve tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihlerinize uygun olmayabilir. Bu nedenle sadece burada yer alan bilgilere dayanarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir. Gerek bu yayındaki gerekse bu yayında kullanılan kaynaklardaki hata ve eksikliklerden ve bu yayındaki bilgilerin kullanılması sonucundaki yatırımcıların ve/veya ilgili kişilerin uğrayabilecekleri doğrudan ve/veya dolaylı zararlardan, kar yoksunluğundan, manevi zararlardan ve her ne şekilde ve surette olursa olsun üçüncü kişilerin uğrayabileceği her türlü zarardan dolayı **2blackdot** ve **Hakan Çalışkantürk** sorumlu tutulamaz.

"ORTADOĞU'DA YENİ JEOPOLİTİK EŞİK: İSRAİL-İRAN SAVAŞI"

13 HAZİRAN 2025 İSRAİL-İRAN SALDIRISI SONRASI ORTA DOĞU GÜVENLİK KOMPLEKSİ:
NÜKLEER TEHDİT, ASKERİ STRATEJİ, BÖLGESEL İTTİFAKLAR VE KÜRESEL YANSIMALAR¹

İsrail-İran rekabeti, Soğuk Savaş sonrası Orta Doğu jeopolitiğinde süreklilik arz eden temel çatışma eksenlerinden biridir. İsrail'in 12 Haziran'da İran'ın nükleer programına saldırma kararı, önemli bir bölgesel savaşın başlangıcı ve İran'ın sonunda nükleer silah edinmesine yol açan dönüm noktası olarak tarihe geçebilir. Ancak saldırılar beklenmeyen bir sonuç değil. Analistler yıllarca böyle bir saldırının olası sonuçlarını incelediler ve çok farklı tahminlerle ayrıldılar. Ancak 2025 yılı itibarıyla bu kriz, konvansiyonel sınırları aşarak doğrudan devletlerarası bir askeri müdahaleye dönüştü. Bu durum, yalnızca iki aktör arasında değil, tüm bölgesel ve küresel aktörler arasında stratejik denklemleri etkiledi. Sonuçların ne olacağını söylemek için henüz çok erken. Uzmanların İsrail ve İran'ın verdiği hasarın tam boyutunu anlamaları haftalar alabilir, Tahran'ın nasıl ve ne şekilde toparlanacağı ise belirsiz. Sonuçta saldırılar henüz bitmedi. "Ahtapotun başının koparılması" stratejisiyle, direniş stratejisi hala karşı karşıya. Nükleer dehşet dengesi hala dikkate değer bir tehdit.

Senior Iranian commanders killed in Israeli attacks

Saldırının Nedenleri:

- **Gazze'deki Gelişmeler ve İsrail'in Stratejisi:** İsrail'in 13 Haziran 2025'te İran'a düzenlediği hava saldırısının zamanlaması, Gazze Şeridi'ndeki savaşın yarattığı uluslararası tepkiyle ilişkilendiriliyor. Cumhurbaşkanı Erdoğan, İsrail'in Gazze'de uyguladığı **"kana, gözyaşına ve istikrarsızlığa boğma stratejisi"** nedeniyle artan baskıları dikkati başka yöne çekmek istediğini belirtti^{2,3}. AK Parti Sözcüsü Ömer Çelik de Gazze'deki **"soykırımcı eylemlerine karşı uluslararası baskı artmışken"** Netanyahu hükümetinin gözleri bu eylemlerden uzaklaştırmak için İran'a yeni bir saldırı başlattığını vurguladı. Nitekim İsrail'in 7 Ekim 2023'te Hamas saldırısıyla başlayan Gazze operasyonlarında on binlerce sivilin ölümü, Ankara dahil birçok başkentte sert tepki gördü. Bu bağlamda, İsrail'in İran hamlesi uluslararası dikkat odağını Gazze'den başka bir krize kaydırma çabası olarak da değerlendiriliyor.

¹ Y.N: Bu makale AI, yazarın yorumlarına destek olacak şekilde verilen kaynaklar teyit edilerek kullanılmıştır.

² <https://tr.euronews.com/2025/06/13/erdogan-israilin-irana-saldirisini-kinadi-apacik-bir-provokasyon>

³ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyadan-israilin-irana-yonelik-saldirisina-kinama>

- **İran'ın Bölgesel Zayıflığı ve İç İstikrarsızlık:** 2024 sonuna gelinirken İran, bölgesel nüfuz açısından yıpratıcı gelişmeler yaşadı. İsrail, Temmuz-Eylül 2024'te Hamas lideri İsmail Haniye ve Hizbullah lideri Hasan Nasrallah'ı suikastlarla ortadan kaldırarak Tahran'ın vekil güçlerini zayıflattı. Suriye'de İran hedeflerine yönelik saldırılar arttı. Bu durum, İran'ın bölgedeki caydırıcılığını sarstı ve Tahran'ı **"ahtapotun kolları"** kesilirken savunmasız bıraktı. Eş zamanlı olarak, 2022'den itibaren İran içinde ekonomik sıkıntılar ve toplumsal huzursuzluklar baş gösterdi. Mahsa Amini protestoları ve etnik azınlıkların (Kürt, Beluç, Azeri, Arap) ayrımcılık iddiaları rejimin iç istikrarını sarstı. İran Cumhurbaşkanı Mesud Pezeşkiyan Eylül 2024'te ABD'deki bir toplantıda **"ülkede bir kargaşa çıkarsa İran diye bir ülke kalmayacak, Kürdistan, Azerbaycan, Belucistan ve Huzistan ayrı hükümetler kuracak"** sözleriyle iç krizlerin ülkeyi parçalanma riskiyle karşı karşıya bıraktığını itiraf etti⁴. Dolayısıyla İsrail hem bölgesel hem iç dinamikler nedeniyle zayıflamış gördüğü İran'ı uygun bir hedef olarak değerlendirdi.
- **ABD ve İsrail'in Stratejik Hedefleri:** Washington ve Tel Aviv yönetimleri açısından saldırının en önemli motivasyonu, İran'ın nükleer programıdır. 2025 ortasında İran uranyum zenginleştirme kapasitesini hızla artırmış, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) Yönetim Kurulu 20 yıl sonra ilk kez İran'ı iş birliği yapmamakla resmen kınamıştı. Netanyahu hükümeti, bu gelişmeleri İran'ın nükleer silaha yaklaştığının kanıtı sayarak diplomasiye başka nedenlerle birlikte şüpheyle bakıyordu. Nitekim İsrail Savunma Bakanı, İran'ı uzun süredir bir **"varoluşsal tehdit"** olarak tanımlayan Netanyahu'nun 7 Ekim Hamas saldırısından sonra **"ahtapotun kolları kadar kafasının da hedef alınması gerektiği"** şeklinde paranoyak bir tutum benimsediğini dile getirmişti. ABD cephesinde ise 2024'te göreve dönen Trump yönetimi, İran'ı müzakere masasında istenilen tavizleri vermeye zorlamak için **"kötü polis"** rolünü (Elon Musk tartışmalarının arasında) İsrail'e bıraktı. Trump, saldırı sonrası **"İranlılara anlaşma şansı verdim; sert konuşan bazı isimler buna engel oluyordu, onlar artık etkisiz hale geldi"** diyerek aslında İran içindeki şahin isimlerin temizlenmesini memnuniyetle karşıladı. Özetle, İsrail ve ABD'nin stratejik hedefi İran'ı nükleer eşige gelmeden vurup müzakere pozisyonunu zayıflatmak, mümkünse rejimi değişime zorlamaktır. Ankara'nın dikkat çektiği üzere, Tahran-Washington arasında nükleer müzakereler sürerken yapılan bu saldırı, İsrail'in diplomatik çözüme hiçbir şekilde yanaşmadığını bir kez daha gösterdi⁵.

Saldırının Gerçek Amacı: Nükleer Kapasitenin Yok Edilmesi mi, Rejim Değişikliği mi?

İsrail'in ve destekçilerinin dile getirdiği resmi amaç, İran'ın nükleer silah kapasitesini ortadan kaldırmaktır. Nitekim 13 Haziran saldırısında Natanz ve Fordo'daki nükleer tesisler başta olmak üzere 100'ü aşkın hedef vuruldu; aralarında İran'ın nükleer programıyla ilişkili en az 6 bilim insanı öldürüldü⁶. Bu ölçekte bir harekâtın **"İran'ın şimdiye dek tek seferde aldığı en ağır darbe"** olduğu belirtiliyor. Ancak uzmanlar, böylesine kısa sürede yapılan saldırılarla İran gibi büyük bir ülkenin tüm askeri-nükleer kapasitesini yok etmenin imkânsız olduğuna dikkat çekiyor. Gerçekten de nükleer tesislerin bir kısmı yeraltında ve dağınık; İran öldürülen bilim insanlarının bilgi birikimini koruyor ve uranyum stoklarını bilinmeyen noktalara taşıdı. **"Bilim insanları öldürülse bile İran'ın sahip olduğu teknik bilgi yok edilemez"** değerlendirmesi bu gerçeği vurguluyor⁷. Dolayısıyla saldırının gizli amacı, Tahran'ın nükleer kapasitesini sınırlı süreliğine sekteye uğratmakla beraber İran rejimini de ağır baskı altına sokmak.

⁴ <https://www.sde.org.tr/haber/sii-hilali-hedefi-ile-bolgeyi-dizayn-etmeye-calisan-iran-bolunme-tehlikesi-yasiyor-haberi>

⁵ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyadan-israilin-irana-yonelik-saldirisina-kinama>

⁶ <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/israilin-13-haziran-saldirilarinin-bolgesel-ve-kuresel-etkileri-dengeler-nasil-etkilenecek>

⁷ <https://www.paraanaliz.com/2025/genel/bbc-israil-iran-savasinda-en-kotu-senaryolar-ne-olabilir>

Rejim değişikliği niyetine dair güçlü işaretler bulunmaktadır. İsrail Başbakanı Netanyahu, saldırı sonrası doğrudan İran halkına seslenerek **“Size özgürlük yolunu açıyoruz”** ifadesini kullandı. Bu mesaj⁸, İsrail’in nihai hedefinin sadece nükleer altyapı değil, İran’daki teokratik rejimin bütünüyle değiştirilmesi olabileceğine dair görünürde⁹ ciddi bir işaret sayılıyor. Benzer şekilde Washington’da Cumhuriyetçiler arasında **“İran’da rejim değişikliği”** çağrıları yüksek sesle dile getirilmeye başlandı. Trump her ne kadar **“sonsuz savaşımlara karşıyım”** dese de İran konusunda sertlik yanlısı çevrelerin etkisiyle rejim değişimini destekleyen politik söylemleri benimsediği görülüyor. Nitekim ABD Dışişleri Bakanı Marco Rubio da ilk andan itibaren **“İran’a anlaşma yapın yoksa sıradaki saldırılar daha acımasız olacak”** diyerek Tahran yönetimini teslim olmaya zorlayan bir tutum aldı¹⁰.

Bu gelişmeler ışığında **Ayetullah Hamaney karşıtlarının pozisyonu güçleniyor mu?** sorusu gündeme gelmektedir. 13 Haziran saldırısında İran Genelkurmay Başkanı Muhammed Bakiri ve Devrim Muhafızları Komutanı Hüseyin Selami gibi rejimin güvenlik mimarisinin belkemiği sayılan isimler öldürüldü¹¹. SDE uzmanları bu durumu **“İran rejiminin sonunu getirecek saldırılar”** olarak nitelendirip, stratejik komuta kademesinin kaybının rejimi içeriden çökertme potansiyeli taşıdığına dikkat çekiyor¹². Gerçekten de İran’ın askeri bürokrasisinde yaklaşık 20 üst düzey isim bir günde yok edilince ülkede kısa süreli **“şok felci”** yaşandı ve Tahran’ın toparlanıp misilleme yapması uzun saatler aldı¹³. Bu istihbarat ve savunma zafiyeti, ülke içinde sert eleştirilere yol açtı. Özellikle rejim muhalifleri (reformistler, seküler kesimler ve diaspora muhalefeti) Hamaney liderliğinin ülkeyi savaşın eşiğine getirdiğini vurgulayarak eleştiri dozunu artırdılar. Hamaney’in bizzat iki önemli komutanını kaybetmesi, onun **“stratejik yanlışları”** olarak lanse edildi.

Buna karşılık rejim kanadı, saldırıyı bir dış komplo olarak çerçeveleyip safları sıkılaştırmaya çalışıyor. Dini Lider Ayetullah Ali Hamaney, saldırıyı **“ağır bir suç”** ve **“Tel Aviv yönetiminin cezazsız kalmayacağı vahşi bir eylem”** olarak tanımladı¹⁴. Hamaney yönetiminin nükleer program konusundaki stratejik kararlılığında herhangi bir yumuşama beklenmiyor; aksine **“eşik ülke olma hedefinden vazgeçilmeyeceği”**, hatta ülke içinde nükleer silah yanlılarının sesinin daha gür çıkacağı öngörülüyor¹⁵. Zira 30 yıldır rejim, nükleer teknoloji ve milli güvenlik söylemini toplumsal meşruiyetinin temel direklerinden biri yaptı ve bu uğurda ağır bedeller ödedi. Bu nedenle, baskı altındaki Hamaney karşıtlarının cesaret bulsa bile kısa vadede rejimi sarsacak kadar güçlenmeleri kolay görünmüyor. Ancak savaşın uzaması ve ekonomik şartların daha da kötüleşmesi halinde sokaktaki memnuniyetsizliğin patlama noktasına gelebileceği ve muhalif figürlerin (örneğin eski Cumhurbaşkanı Hatemi, şah yanlısı Reza Pehlevi veya diğer sürgündeki muhalifler) etrafında birleşme çabasının artabileceği de bir dizi zayıf senaryo. Nitekim Netanyahu’nun İran halkına özgürlük vaadi, diaspora muhalefeti tarafından memnuniyetle karşılandığı ve İran içindeki rejim karşıtlarına moral verdiği yorumları yapıldı¹⁶.

Özetle, İsrail-ABD ekseninin öncelikli görünen amacı İran’ın nükleer kapasitesini yıllarca geriye götürmek olsa da perde arkasında **rejimin çökertilmesi** veya en azından radikal bir dönüşüme zorlanması hedefi zayıf da olsa belirmiştir. Bu ise bölgeyi tümüyle değiştirebilecek bir gelişme olacağından, son derece riskli ve belirsizliklerle dolu bir stratejidir. BBC analizine göre İran rejiminin hızlı çöküşü, Irak ve Libya örneklerindeki gibi **kaotik bir otorite boşluğu** yaratabilir; iç savaş, radikal grupların palazlanması ve milyonlarca sivilin göçü gibi sonuçlar doğurabilir¹⁷. Dolayısıyla “şahin” kanadın umut ettiği rejim değişikliği, başarılı olsa bile hem İran’ı hem de tüm bölgeyi sarsacak bedeller getirebilme potansiyeline sahip.

Şah Yanlısı Güçlerin Olası Rolü ve Rejim Değişikliği İhtimali

İran’daki İslam Devrimi (1979) ile devrilen Pehlevi hanedanının destekçileri ve monarşi yanlısı diaspora grupları, son krizle birlikte yeniden gündeme gelmiştir. Şah’ın oğlu Rıza Pehlevi liderliğindeki bu kesimler, uzun zamandır İran’a dışarıdan müdahale olmaksızın rejim değişikliğinin zor olduğuna inanıyordu. İsrail’in saldırısı ve olası rejim zayıflaması, bu gruplara göre uzun vadede **“tarihi bir fırsat”** sunabilir. Nitekim Rıza Pehlevi, son yıllarda İsrail ve ABD’de temaslarını yoğunlaştırmış, 2023’te Kudüs’ü ziyaret ederek İran halkının İsrail’le barış içinde yaşayabileceği mesajını vermişti. 13 Haziran saldırısının ardından da Pehlevi ve müttetikleri, sosyal medya ve basın açıklamalarıyla İran halkını **“rejimin yıkılmasının eşiğinde olduğu”** konusunda cesaretlendirmeye çalıştı.

⁸ Age.

⁹ Y.N.: İsrail’in bugüne kadarki kazanımlarını bu yönetim sayesinde elde ettiği unutulmamalı.

¹⁰ <https://tr.euronews.com/2025/06/13/erdogan-israilin-irana-saldirisini-kinadi-apacik-bir-provokasyon>

¹¹ <https://tr.euronews.com/business/2025/06/13/israilden-irana-kapsamli-saldiri-piyasalara-etkisi-neler-olabilir>

¹² <https://www.sde.org.tr/ortadogu/iran-rejiminin-sonunu-getirecek-saldirilar-devrim-muhafizlari-komutani-ve-genelkurmay-baskani-olduruldu-haberi>

¹³ <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/israilin-13-haziran-saldirilarinin-bolgesel-ve-kuresel-etkileri-dengeler-nasil-etkilenecek>

¹⁴ <https://www.sde.org.tr/ortadogu/iki-silahli-gucunun-komutanlarini-kaybeden-hamaneys-israil-e-yonelik-saldirilarda-sinir-tanimayacaklarini-soyledi>

¹⁵ <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/israilin-13-haziran-saldirilarinin-bolgesel-ve-kuresel-etkileri-dengeler-nasil-etkilenecek>

¹⁶ <https://www.paraanaliz.com/2025/genel/bbc-israil-iran-savasinda-en-kotu-senaryolar-ne-olabilir>

¹⁷ Age.

Ancak Şah yanlısı güçlerin İran içinde örgütlü bir tabanı zayıftır. 43 yıllık İslam Cumhuriyeti döneminde monarşi yanlısı hareket, özellikle ülke içindeki genç nesil arasında ciddi bir politik güç haline gelemedi. Bir rejim boşluğunda bu grupların ancak dış destekle anlamlı bir rol oynayabileceği düşünülüyor. Bu noktada **“ABD’nin İran’da rejim değişikliği”** isteğinin monarşi yanlılarıyla görünürde kesiştiği görülüyor. Trump yönetimine yakın bazı çevreler, Pehlevi gibi figürlerin **“geçici hükümet”** rolü üstlenebileceğini dile getirmeye başladı bile. İsrail basınında da **“İran’da ılımlı bir geçiş hükümeti kurulabilir mi?”** tartışmaları yer alıyor¹⁸. Ancak daha radikal bir ekibin yönetime gelmesi de olası.

Bununla birlikte, rejim değişikliği senaryosunun gerçekleşmesi halinde ortaya çıkabilecek kaos riskleri büyüktür. Yukarıda değinildiği gibi, İran gibi çok etnisiteli ve mezhepli bir ülkenin merkezi otoritesinin çökmesi iç savaş ve parçalanma tehdidini beraberinde getirir. Bu durumda Şah yanlıları dahil hiçbir muhalif grubun ülkenin tamamında düzeni sağlaması mümkün olmayabilir. Dahası, İran içinde monarşiye nostalji duyan kesimler olsa da hatırı sayılır bir kitle devrim sonrası kazanımları (örneğin milli bağımsızlık veya İslamiyet vurgusu) kolay kolay terk etmek istemeyecektir. **“Rejim değişikliği sadece İran’ı değil, tüm bölgeyi sarsabilir”** uyarısı dikkate alınmalıdır. Mevcut kriz İran’daki iktidar yapısında gedikler açmaya devam ederse, yakın gelecekte beklenmedik ittifaklar (örneğin ılımlı din adamları, seküler muhalifler, diaspora) ortaya çıkabilir ve rejim değişikliği olasılığı bu bağlamda güncelliğini koruyacaktır.

ABD Politikalarının Stratejik Boyutu (Çin ve Rusya Bağlamında)

Washington’ın İran politikasının son krizdeki tavrı, sadece Orta Doğu dengeleri açısından değil, aynı zamanda ABD-Çin-Rusya eksenindeki küresel güç rekabeti açısından da önemli mesajlar içeriyor. Trump yönetimi, selefi Biden’ın aksine İran konusunda maksimum baskı stratejisine geri dönmüş görünüyor. 13 Haziran saldırısının hemen ardından gelen açıklamalarda ABD, bir yandan **“saldırıda rolümüz yok”** diyerek doğrudan çatışmaya girmemeye özen gösterirken (Dışişleri Bakanı Marco Rubio’nun açıklaması)¹⁹, diğer yandan Trump aracılığıyla Tahran’ı **“çok daha acımasız saldırılarla”** tehdit etti. Bu **“iyi polis-kötü polis”** yaklaşımı, ABD’nin diplomasiyi tamamen terk etmeyip Çin ve Rusya’ya karşı da çok cepheli bir strateji yürüttüğünü gösteriyor²⁰. Yani ABD, İran’ı masada taviz vermeye zorlarken İsrail’i sahada serbest bırakarak hem Tahran’a hem de Pekin/Moskova’ya güç projeksiyonu yapmaktadır.

Çin ve Rusya bağlamında, ABD’nin bu hamlesi birkaç stratejik sonucu beraberinde getiriyor:

- **İran’ın Çin ve Rusya’dan Tecrit Edilmesi:** İran, son yıllarda Çin ve Rusya ile ilişkilerini derinleştirerek ABD yaptırımlarını dengelemeye çalışıyordu (25 yıllık Çin-İran anlaşması, Rusya ile askeri iş birliği, Şanghay İş Birliği Örgütü’ne üyelik gibi). İsrail saldırısının İran’ı zayıflatması, **Pekin ve Moskova’nın Orta Doğu’daki müttefiklerinden birinin sarsılması** anlamına geliyor. Bu durum, ABD’nin Çin ve Rusya’yı stratejik olarak çevreleme hamlesinin bir parçası olarak yorumlanabilir. Nitekim Kremlin kaynakları, İsrail saldırısının zamanlamasına dikkat çekerek bunun UAEA toplantısı ve ABD-İran müzakere süreciyle örtüşmesine atıf yaptı, yani dolaylı olarak Amerikan onayıyla olduğu imasını verdi²¹. Eğer İran rejimi çökertilir ya da uzun süreli zayıf düşürülürse, Çin ve Rusya’nın Orta Doğu’daki nüfuzu ciddi bir darbe alacaktır. ABD’li stratejistler, **İran’ı “Avrasya eksen”²²nden koparmanın** Pekin ve Moskova’yı küresel denklemde yalnızlaştıracaklarını savunuyorlar.
- **Enerji Jeopolitiği ve Çin-Rus Hesapları:** Orta Doğu’daki bir sıcak savaş, özellikle petrol fiyatlarını yükselttiğinden Rusya’ya kısa vadede ekonomik kazanç sağlıyor. Gerçekten de 13 Haziran sonrasında Brent petrolün haftalık bazda %10’dan fazla artarak Ekim 2022’den bu yana en güçlü yükselişini yaptığı kaydedildi²³. **“Petrol fiyatlarındaki yükseliş en çok Vladimir Putin’in işine yarar; Rusya’nın Ukrayna savaşını finanse etmesi için Kremlin’e milyarlarca dolar akabilir”** değerlendirmesi bu durumu açıkça ortaya koyuyor²⁴. Bu, asimetrik bir etki: ABD müttefiki İsrail İran’ı vururken, Rusya petrol geliri kazanıyor. Öte yandan Çin, dünyanın en büyük petrol ithalatçısı olarak bu durumdan zarar görüyor. ABD’nin İran hamlesinin Çin ekonomisine dolaylı darbe olduğu da söylenebilir; zira yükselen enerji fiyatları Çin’in üretim maliyetlerini artırarak küresel rekabette ABD’ye avantaj sağlayabilir. Çinli diplomatlar, bu nedenle İsrail’in **“askeri maceracılığına son vermesi”** yönünde sert açıklamalar yaptı²⁵. Pekin yönetimi **“İran İslam Cumhuriyeti’nin egemenliği, güvenliği ve toprak bütünlüğünün ihlaline karşı olduğunu”** vurgulayarak Batı’yı sorumlu tutan bir pozisyon aldı²⁶. Hem Çin hem

¹⁸ <https://www.haaretz.com/israel-news/2025-06-13/ty-article/.premium/how-israels-attack-on-iran-could-ultimately-backfire-on-netanyahu-and-hand-trump-a-win>

¹⁹ <https://tr.euronews.com/2025/06/13/erdogan-israilin-irana-saldirisini-kinadi-apacik-bir-provokasyon>

²⁰ <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/israilin-13-haziran-saldirilarinin-bolgesel-ve-kuresel-etkileri-dengeler-nasil-etkilenecek>

²¹ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyadan-israilin-irana-yonelik-saldirisina-kinama>

²² Jeopolitik olarak: Batı (ABD, NATO, AB) karşısında alternatif stratejik, askeri ve ekonomik iş birlikleri geliştiren Rusya, Çin, İran ve zaman zaman bazı Orta Asya, Güney Asya ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsayan bir "güç bloğu" anlamında kullanılır.

²³ <https://tr.euronews.com/business/2025/06/13/israilden-irana-kapsamli-saldiri-piyasalara-etkisi-neler-olabilir>

²⁴ <https://www.paraanaliz.com/2025/genel/bbc-israil-iran-savasinda-en-kotu-senaryolar-ne-olabilir>

²⁵ <https://www.ekonomim.com/dunya/cinden-israile-askeri-maceraciliga-son-verme-cagrisi>

²⁶ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyadan-israilin-irana-yonelik-saldirisina-kinama>

Rusya, gerilimin uzamasının küresel ekonomik dengeleri bozacağı endişesiyle enerji piyasalarındaki gelişmeleri yakından takip ediyor.

- **ABD'nin Güç Gösterisi ve İkincil Caydırıcılık:** Washington, İran'a karşı sert tutumuyla aslında Pekin ve Moskova'ya da dolaylı mesaj veriyor. Trump yönetimi, uzun süredir Uzak Asya'da Çin'e, Doğu Avrupa'da Rusya'ya karşı kararlılık sergilemek istiyordu. Bir görüşe göre, ABD İran'ı vurmasa bile **vurabilecek kapasite ve iradede olduğunu** göstererek Çin'i Tayvan konusunda, Rusya'yı da Avrupa konusunda gözdağı vermiş oldu. Gerçekten de ABD ordusu son yıllarda **"çok alanlı hızlı harp"**²⁷ konseptini geliştiriyor ve İran'daki gibi bir operasyonun başarılı olması, büyük güçlere karşı da benzer yöntemlerin uygulanabileceği sinyali veriyor²⁸. Örneğin Pentagon, İran savunmasını birkaç günde çökerten teknolojilerle Pasifik'te Çin donanmasına veya Kaliningrad'da Rus hava savunmasına yani sadece Tahran'a değil, Pekin ve Moskova'ya yönelik bir **"caydırıcılık tiyatrosu"** olarak da görülebilir.
- **Diplomasi ve Yeni İttifak Arayışları:** Kriz, uluslararası diplomaside yeni fırsatlar ve gerilimler yaratıyor. Rusya Devlet Başkanı Putin, Trump ile 50 dakikalık bir telefon görüşmesi yaparak **"Rusya, İran krizinde arabulucu olmaya hazır"** mesajını ilettili²⁹. Kremlin Sözcüsü Peskov, Putin'in sürekli gelişmeler hakkında bilgilendirildiğini ve Dışişleri'nin yakında ayrıntılı açıklama yapacağını belirtti³⁰. Bu, Rusya'nın Orta Doğu'da inisiyatif almak istediğini ve çatışmayı ABD lehine sonuçlanmadan dindirmeyi hedeflediğini gösteriyor. Aynı şekilde Çin de Umman ve Katar gibi aktörlerle birlikte ara buluculuk sinyalleri veriyor; Çin Dışişleri, **"gerilimin düşürülmesi için yapıcı rol oynamaya hazırız"** diyerek devreye girebileceğini belirtti. ABD açısından bakıldığında ise, İran krizinin Çin ve Rusya'yı ABD ile doğrudan karşı karşıya getirmeyecek şekilde yönetilmesi önemli. Trump yönetimi, Ukrayna cephesinde Rusya'ya karşı temkinli davranırken Orta Doğu'da İsrail eliyle vur-kaç yaparak Rusya ve Çin'i ikilemde bırakıyor. Nitekim Rusya ve Çin, İran'a destek açıklamaları yapsalar da (BM'de kınama, ikili görüşmelerde dayanışma vs.), doğrudan ABD-İsrail karşıtı bir cepheye girmekten kaçınıyorlar. Bu da ABD'ye belli bir stratejik alan açıyor.

Özetle, ABD'nin İran'a yönelik sert politikası, **büyük güç rekabetinin Orta Doğu cephesi** olarak değerlendirilebilir. Çin ve Rusya, bu krizde bir yandan kendi çıkarlarını (enerji güvenliği, silah satışı, nüfuz) korumaya, diğer yandan ABD'yi dengelemeye çalışıyorlar. Ancak doğrudan çatışmadan imtina ederek daha çok diplomatik ve ekonomik araçlara başvuruyorlar (örneğin BM'de itidal çağrıları, İran'a kısıtlı savunma desteği, barış girişimleri). Bu da ileride benzer krizlerde Orta Doğu'nun bir **bilek güreşi sahası** olabileceğine işaret ediyor. ABD, İran hamlesiyle rakiplerine "kırmızı çizgilerini" hatırlatırken; Pekin ve Moskova da "örtülü müşterek tepki" stratejisiyle yanıt veriyor. Bu hassas denge, çatışmanın büyümesini önlese de küresel tansiyonu uzun vadede yükselten bir güvensizlik sarmalı yaratıyor.

İran'ın Bölünme İhtimali ve İç Güvenlik Riski

İsrail-İran çatışmasının İran'ın iç bütünlüğüne dair yol açtığı en kritik endişelerden biri, ülkenin etnik ve mezhepsel fay hatları boyunca parçalanma riski taşımasıdır. İran, Pers çoğunluğun yanı sıra milyonlarca Azerbaycan Türkü, Kürt, Arap, Beluç ve Türkmen gibi etnik unsura ev sahipliği yapan, ayrıca Şii çoğunluğun yanında Sünni azınlıkların bulunduğu çok renkli bir toplumsal yapıya sahiptir. Merkezi otoritenin zaafa uğraması veya iç savaş hali, bu unsurlardan bazılarının ayrılıkçı hareketlere yönelmesine zemin hazırlayabilir. Cumhurbaşkanı Mesud Pezeşkiyan'ın **"Ülkede bir şey olursa İran diye bir ülke kalmayacak; Kürdistan, Azerbaycan, Belucistan ve Huzistan'ın her biri kendi başına hükümet olacak"** şeklindeki tarihi uyarısı³¹, rejimin en tepesindeki isimlerin bile bu tehlikeyi gördüğünü ortaya koyuyor. Pezeşkiyan ayrıca iç ve dış tehditlerin devam etmesi halinde İran halkının birleşmemesi durumunda **"İran'ın bölünme riskiyle karşı karşıya"** olduğunu açıkça dile getirmiştir.

13 Haziran saldırısının ardından İran içinde yaşanan karışıklık, bu ihtimali teorik olmaktan çıkartıp somut bir risk unsuru haline getirdi. Saldırı sonrasında özellikle İran Azerbaycanı (Tebriz ve çevresi) ile Sünni yoğunluklu Sistan-Belucistan bölgelerinde **merkeze yönelik tepkinin farklı tonda** olduğu gözlemlendi. Tebriz'de bazı gruplar "İran yeterince sert karşılık veremiyor" diyerek Tahran yönetimini eleştirirken, Beluci bölgesinde savaş karşıtı ve rejim karşıtı gösteriler görüldü (Beluc aktivistlerin, İran'ın bu savaşa girmemesini, esas sorunun baskıcı rejim olduğunu vurguladığı bildirildi). Her ne kadar bu protestolar geniş çaplı olmasa da rejimin güvenlik birimleri alarma geçti. Zira uzun sürecek bir savaş halinde **İran'ın merkeze uzak bölgelerinde isyanlar çıkabileceği** değerlendiriliyor. Özellikle Pakistan ve Afganistan sınırındaki Sünni Beluc militan gruplar, fırsat bulmaları halinde yeniden silahlı eylemlere başlayabilir. Aynı şekilde Irak ve Türkiye sınırındaki terörist gruplar (PJAK gibi) da merkezi otoritenin

²⁷ Çok Alanlı Hızlı Harp (ÇAHH); modern savaşlarda sadece kara, deniz, hava değil; aynı zamanda siber, uzay, elektromanyetik spektrum ve bilgi alanlarını entegre eden son derece hızlı, koordineli, paralel ve "şok etkili" saldırı konseptidir.

²⁸ <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/israilin-13-haziran-saldirilarinin-bolgesel-ve-kuresel-etkileri-dengeler-nasil-etkilenecek>

²⁹ <https://tr.euronews.com/2025/06/13/erdogan-israilin-irana-saldirisini-kinadi-apacik-bir-provokasyon>

³⁰ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyadan-israilin-irana-yonelik-saldirisina-kinama>

³¹ <https://www.sde.org.tr/haber/sii-hilali-hedefi-ile-bolgeyi-dizayn-etmeye-calisan-iran-bolunme-tehlikesi-yasiyor>

zayıfladığı anlarda ayaklanma girişiminde bulunabilir. Bu durum, İran'ın birden fazla iç cephede çatışmaya sürüklenmesi demektir ki Tahran'ın en büyük kâbus senaryolarından biridir.

Rejimin bu riske karşı stratejisi, milli birlik söylemini güçlendirmek ve düşmanların **“iç savaş kışkırtıcılığına”** karşı halkı uyarmak şeklinde geliyor. Hamaney ve diğer yetkililer, saldırıdan sonra yaptıkları konuşmalarda **“düşmanların amacının İran içinde umutsuzluk, ayırım ve bölünme düşüncesi aşılacak”** olduğunu belirterek halkı kenetlenmeye çağırdı³². İran devlet medyası, İsrail ve ABD'nin sadece rejimi değil İran'ın toprak bütünlüğünü de hedef aldığını sık sık vurguluyor. Bu söylem kısmen karşılık da buluyor; örneğin saldırı sonrası İran'ın İsrail'e misilleme amacıyla Tel Aviv'e füze saldırısı düzenlediği haberi duyulunca, başkent Tahran'da yüzlerce kişi İnkılap Meydanı'nda toplanıp tekbir getirerek sevinç gösterileri yaptı³³. Bu, halkın en azından bir kesiminin dış tehdide karşı rejimle birlikte hareket ettiğini göstermesi açısından önemli. Rejim bu tür **“milliyetçi refleksleri”** sürekli canlı tutmaya çalışıyor.

Buna karşın, çatışmanın uzaması ve yaşam koşullarının kötüleşmesi, iç güvenlik riskini büyütecektir. İran ekonomisi zaten yaptırımlar nedeniyle kırılgan durumdayken bir de savaş hali, işsizlik ve enflasyonu patlatabilir, gıda ve akaryakıt kıtlıklarına yol açabilir. Böyle bir durumda şimdiye dek sessiz kalmış geniş halk kitlelerinde **“yönetim zafiyeti”** algısı pekişecektir. Özellikle ordunun ve güvenlik teşkilatının kendi içinde bölünme yaşaması, bazı üst düzey isimlerin (örneğin eski Cumhurbaşkanı Ahmedinejad gibi popülist figürlerin veya reformist liderlerin) rejime bayrak açması söz konusu olursa iç çatışma ihtimali artar. Ordu içinde bir darbe veya isyan ise ülkeyi gerçekten de Pezeşkiyan'ın bahsettiği çok parçalı tabloya götürebilir.

Bölünme senaryosu sadece İran için değil, komşuları için de felaket anlamına gelir. Türkiye, Irak, Afganistan ve Pakistan gibi ülkeler sınırları boyunca sürekli bir istikrarsızlık kaynağı ile karşı karşıya kalabilir. Ayrıca İran'ın parçalanması, dünyanın en büyük petrol-gaz rezervlerinden birine sahip bu coğrafyanın onlarca yıl belirsizliğe sürüklenmesi demektir ki enerji güvenliği açısından vahim sonuçlar doğurur. Bu nedenle **İran'ın toprak bütünlüğü, küresel aktörlerin de dikkat ettiği bir hassasiyet noktasıdır**. Çin ve Rusya açıkça **“İran'ın egemenliği ve toprak bütünlüğünün korunması”** gerektiğini vurgulayarak bu konuda Batı'ya gözdağı vermiştir³⁴.

Sonuç olarak, İran'ın bölünme ihtimali düşük olasılıklı ama yüksek etkili bir risktir. Mevcut çatışma kontrollü bir şekilde sonlandırılabilir bile İran içerisindeki etnik ve siyasi fay hatları uzun süre gündemde kalacaktır. Tahran yönetiminin bunu önlemek için geniş kapsamlı reformlar yapması, halkın tüm kesimlerini kucaklayıcı politikalar üretmesi gerekecek. Aksi halde, **“dört bir yandan kuşatılmış bir İran”** senaryosu gerçek olabilir. Yatırımcılar ve bölgesel karar vericiler için, İran'ın iç istikrarının bozulması durumunda oluşacak çok parçalı yapıların getireceği belirsizlikleri hesaba katmak kritik önem taşıyor. Ancak zaman içerisinde kendi içine çöken, etnik ve mezhepsel kapsayıcılığını kaybeden ve tutucu bir ideolojiyle saplantılı bir yönetim anlayışı benimseyen İran; psikolojik harbe karşı kırılgan bir görünüm arz ediyor.

Saldırıda Kullanılan Askeri İstihbarat, Taktik ve Yeni Metotlar

13 Haziran 2025 saldırısı, **modern harp tekniklerinin** tüm boyutlarıyla uygulandığı, alışılmışın ötesinde sofistike bir operasyon olarak tarihe geçti. İsrail, İran'ı vururken sadece konvansiyonel hava gücünü değil, aynı zamanda siber saldırıları, elektronik harp yöntemlerini ve içeriden istihbarat-sabotaj faaliyetlerini entegre bir şekilde kullandı. Bu yönüyle **“tek atımlık bir hava harekâtından çok daha fazlası”** söz konusudur³⁵. Yeni nesil askeri metotları şu şekilde özetleyebiliriz:

- **Kapsamlı Hava Harekâtı ve “Önleyici Vuruş”:** Operasyon sabaha karşı başladı ve İsrail Hava Kuvvetleri'ne ait **200'den fazla savaş uçağı**, İran topraklarında **100'ün üzerinde hedefi** aynı anda vurdu,³⁶ Vurulan noktalar arasında Tahran çevresindeki balistik füze rampaları, Natanz ve Fordo'daki nükleer tesisler, İsfahan ve Kirmanşah'taki hava savunma üsleri ile Devrim Muhafızları karargâhları yer aldı³⁷. İsrail uçakları operasyon boyunca **330'dan fazla güdümlü mühimmat** bırakarak İran'ın savunma katmanlarını adeta felç etti. İsrail bu saldırıyı **“önleyici ve zorunlu”** bir harekât olarak niteledi; zira İran'ın nükleer programını **“varoluşsal bir tehdit”** olarak gördüğünü ilan etmişti³⁸. Hedef sadece nükleer tesisler değildi eş zamanlı olarak İran Genelkurmay Başkanı, Devrim Muhafızları Komutanı, Hava-Uzay Kuvvetleri Komutanı gibi stratejik beyin takımı da ortadan kaldırılarak Tahran'ın misilleme kapasitesi zayıflatılmak istendi. Tek seferde bu kadar yüksek değerdeki hedefin imha edilmesi, klasik hava saldırılarında pek görülmemeyen bir etkinlik düzeyi³⁹.

³² <https://x.com/ww3mediaa/status/1930000260224467165>

³³ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-israilin-saldirilarina-karsilik-balistik-fuze-saldirilari-duzenledi>

³⁴ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyadan-israilin-irana-yonelik-saldirisina-kinama>

³⁵ <https://www.enphaber.net/yazarlar/omur-celikdonmez/israilin-iran-saldirisinin-sifreleri>

³⁶ <https://tr.euronews.com/2025/06/13/erdogan-israilin-irana-saldirisini-kinadi-apacik-bir-provokasyon>

³⁷ <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/israilin-13-haziran-saldirilarinin-bolgesel-ve-kuresel-etkileri-dengeler-nasil-etkilenecek>

³⁸ <https://www.enphaber.net/yazarlar/omur-celikdonmez/israilin-iran-saldirisinin-sifreleri>

³⁹ <https://www.enphaber.net/yazarlar/omur-celikdonmez/israilin-iran-saldirisinin-sifreleri>

- **Siber Saldırı ve Elektronik Harp:** Saldırı başlamadan saniyeler önce, İran'ın radar ve komuta-kontrol sistemlerine yoğun bir siber taarruz gerçekleştirildi. İsrail veya destek veren ABD unsurlarının, İran hava savunma ağının iletişim omurgasını çökerttiği bildiriliyor. Ayrıca **elektronik karıştırma (jammer) ve aldatma sinyalleri** ile İran'ın hava savunma füze sistemleri yanıltıldı. Ömür Çelikdönmez'in analizine göre İsrail, Lübnan'da Hizbullah'a karşı test ettiği şekilde, İran'daki hedeflerin etrafına önceden yerleştirilmiş patlayıcı cihazları uzaktan sinyalle infilak ettirerek bir **"iletişim kıyameti"** yaratmıştır. Bu yöntem Hizbullah'ın telsiz ve telefon şebekesini anında çökertmişti; benzer biçimde İran'ın savunma iletişiminde de anlık körlük yaratıldığı anlaşıyor. Dahası, Ukrayna savaşında Rus hava savunmasını geçmek için kullanılan **"örümcek ağı"** denen çok katmanlı drone saldırıları taktiği⁴⁰ Ortadoğu koşullarına uyarlanarak uygulandı. Farklı yönlerden ve aynı anda gelen yüzlerce küçük İHA, İran radarlarında sahte ve doymun hedefler oluşturup klasik savunma sistemlerini şaşırttı. Bu **sürü drone**⁴¹ taktiği, İran'ın hava savunmasını bastırıp İsrail uçaklarına **neredeyse engelsiz bir hava sahası** açtı. Sonuç olarak, elektronik ve siber harp bileşenleri, fiziksel bombardıman kadar belirleyici oldu; İran'ın komuta merkezi adeta **"beyin cerrahisiyle felce uğratıldı"**⁴².
- **İstihbarat ve Gizli Sızma Operasyonları:** Bu harekâtın başarısını mümkün kılan en önemli unsur, **yıllardır süren detaylı istihbarat hazırlığı** ve İran içinde yürütülen gizli operasyonlardı. İsrail istihbaratı Mossad'ın harekât gününden çok önce İran topraklarının derinliklerinde çok yönlü gizli faaliyetlere başladığını belirtiyor. İddiaya göre Mossad, Tahran yakınlarındaki hava savunma sistemleri ve füze tesislerine gizlice patlayıcı dronelar ve gelişmiş vurucu sistemler yerleştirmeyi başardı. **"İran'ın karadan havaya füze sistemlerinin yakınına hassas güdümlü silahlar yerleştirilmesi"**, hücre şeklinde çalışan Mossad ekiplerince haftalar önceden gerçekleştirildiği düşünülüyor. Aynı zamanda İran içerisinde Mossad tarafından bir mobil ve sabit **İHA üssü** kurulduğu ve buradan kalkış yapan patlayıcı yüklü dronelerin saldırı sabahı İran'ın kritik askeri noktalarını vurduğu değerlendiriliyor⁴³. **MOSSAD ve IDF'nin koordinasyonu ile İran topraklarında gizlice kurulan İHA üssü, operasyonun belkemiğini oluşturdu** ifadesiyle bu gerçeği doğruluyor. Üste konuşlandırılan dronelerin gece boyunca İran'ın karadan havaya füze rampalarını etkisiz hale getirdiği, ayrıca **özel eğitilmiş komandoların** İran'a gizlice sokularak hassas güdümlü patlayıcıları kritik hedeflerin çevresine yerleştirdiği anlaşıyor. Bu komandolar, saldırı başladığında depolanan silahları infilak ettirip İran'ın hava savunma altyapısını kilitlediler ve pilotlara güvenli bir koridor açtılar. Saldırı esnasında İran'da pek çok patlamanın yerden gerçekleşmesi, bu içeriden sabotaj faaliyetlerinin sonucu. Bu denli kapsamlı bir sızma ve hazırlık, İran güvenlik ve istihbarat servislerinin bir süredir **delindiğini** göstermektedir⁴⁴.
- **Psikolojik Manipülasyon ve Aldatma:** İsrail harekât öncesinde İran'ı gevşetmek için planlı bir dezenformasyon kampanyası da yürüttü. İsrail iç siyasetinde aylardır süren hükümet krizleri, yargı reformu protestoları ve Netanyahu hükümetinin düşebileceği yönündeki haberler, İran tarafından yakından izleniyordu. İsrail, saldırı öncesi **"iç sorunlarla boğuşuyor görüntüsü"** vererek İran'ı stratejik körlüğe itti.

Özetle, İsrail'in 13 Haziran operasyonu, **"bilgi, sinyal, istihbarat ve görünmez ağların"** modern savaşta ne denli belirleyici hale geldiğinin çarpıcı bir örneğidir. Artık çatışmalar sadece cephede tanklarla veya gökte jetlerle kazanılmıyor; siber uzayda ve yeraltında kazanılıyor. Bu harekât, İsrail'in yıllara yayılan istihbarat birikimi ile yüksek teknoloji kullanımının birleşimiydi. İsrail'in 13 Haziran 2025 tarihinde gerçekleştirdiği İran operasyonu, çağdaş savaş konseptlerinin ne denli dönüşüm geçirdiğinin somut ve öğretici bir örneğini ortaya koymuştur. Bu harekât, klasik konvansiyonel çatışma anlayışını aşarak; çok katmanlı, bütünleşik ve çok alanlı savaş doktrininin (Multi-Domain Operations - MDO) uygulamasını yansıtmıştır.

Operasyon, sadece fiziki cephede değil; aynı zamanda siber uzayda, elektromanyetik spektrumda, istihbarat ağlarında ve bilişsel alanda yürütülen entegre taarruzlarla icra edilmiştir. Artık savaşın merkezinde tanklar ya da savaş uçakları değil, bilgi üstünlüğü ve karar döngüsünü felç etme kapasitesi yer almaktadır.

İsrail'in harekât planlamasında;

- İleri istihbarat hazırlığı (ISR - Intelligence, Surveillance, Reconnaissance),
- Siber harp (CNO - Computer Network Operations),
- Elektronik harp (EW - Electronic Warfare),
- Psikolojik harp ve algı yönetimi (IO - Information Operations) ve otonom insansız sistemlerin (UAS - Unmanned Aerial Systems) koordineli senkronizasyonu temel belirleyiciler olmuştur.

⁴⁰ "Örümcek Ağı" Çok Katmanlı Drone Saldırı Taktiği (Spider Web / Swarming-Mesh Tactics) Birbiriyle haberleşen, otonom ve yarı-otonom drone sürülerinin çok katmanlı bir şekilde senkronize edilmesi. Hedefin tüm savunma katmanlarını aynı anda aşırı yükleyerek çökertmeyi hedefler. Hem ağ merkezli savaşın (network-centric warfare) hem de yapay zekâ destekli koordinasyonun birleşimidir.

⁴¹ Klasik sürü saldırısından farkı: Hiyerarşik değil → ağ (mesh) mantığında çalışmasıdır.

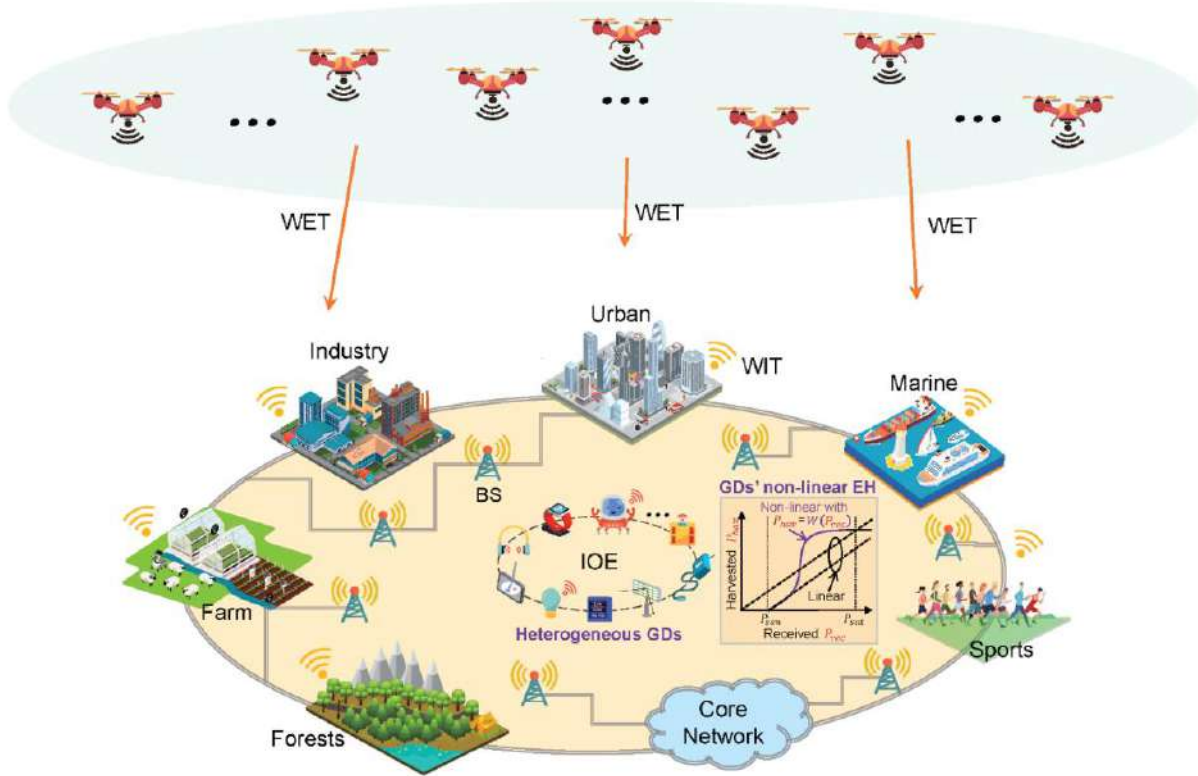
⁴² <https://x.com/oc32oc39/status/1933595967359791423>

⁴³ <https://tr.euronews.com/2025/06/13/iddia-israil-mossad-iranin-derinliklerindeki-hedefleri-vurmak-icin-yuksek-teknolojili-giz>

⁴⁴ <https://www.enphaber.net/yazarlar/omur-celikdonmez/israilin-iran-saldirisinin-sifreleri>

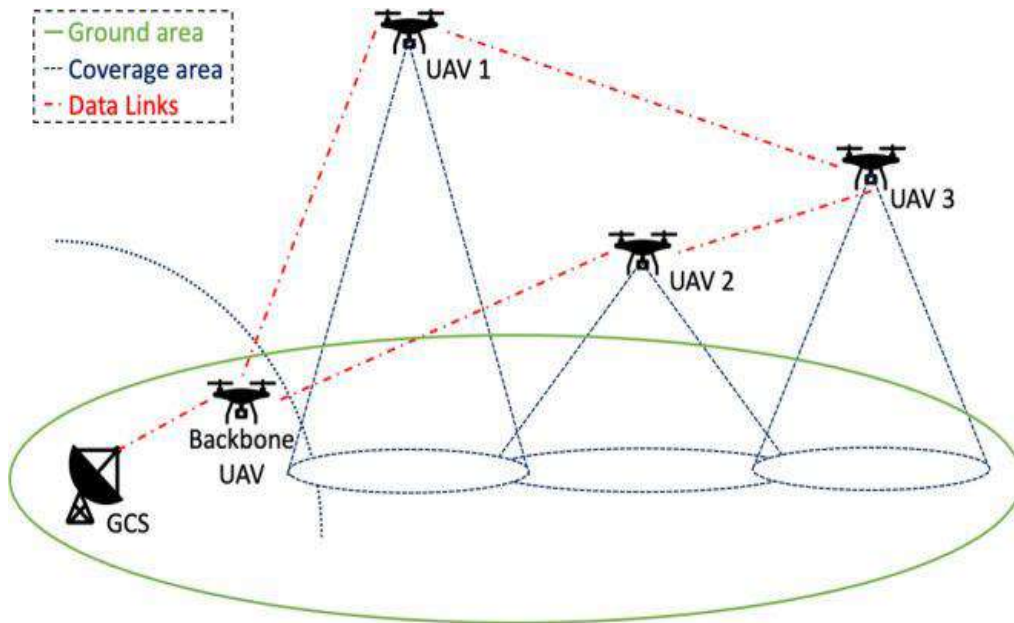

Özellikle istihbarat ve sinyal üstünlüğü, harekâtın başarısını belirleyen en kritik unsur olmuştur. Yıllara dayanan HUMINT, SIGINT ve GEOINT çalışmaları sayesinde İran'ın komuta-kontrol yapıları, hava savunma sistemlerinin zafiyetleri ve elektronik karışıklığa duyarlılık noktaları hassas biçimde tespit edilmiştir. Operasyonel icrada şu teknikler dikkat çekmiştir:

<https://www.mdpi.com/2504-446X/7/10/628>

- **Radar ve sensör yanıltma (spoofing & decoy systems):** İran'ın hava savunma radarlarının yanıltılması için elektromanyetik doygunluk yaratıldı.
- **Siber saldırılarla komuta sistemlerinin felç edilmesi:** İran'ın C4ISR sistemleri (Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance, Reconnaissance) eşzamanlı siber taarruzlarla geçici devre dışı bırakıldı.
- **Drone sürüleriyle çok katmanlı doygunluk saldırısı:** Örümcek ağı formasyonunda yapılandırılan otonom drone sürüleri, katmanlı savunma hatlarını aşırı yükleyerek reaksiyon kapasitelerini azalttı.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1570870522000853#fig5>

- **Elektronik harp sistemleriyle haberleşmenin kesilmesi:** Spektrum üzerindeki baskın kontrol sağlanarak İran'ın operasyonel koordinasyonu bozuldu.
- **Psikolojik ve bilişsel harp:** Operasyondan önce ve sırasında sosyal medya, medya platformları ve sahte veri akışlarıyla İran Kamuoyunun ve karar vericilerinin zihinsel karar kapasitesi hedef alındı.

Bu entegre ve simultane taarruz sonucunda, İran'ın komuta-kontrol merkezleri karar veremez ve organize olamaz hale getirilerek, operasyonel hedeflerin fiziksel imhası büyük oranda düşük maliyet ve minimal kayıpla gerçekleştirilmiştir. Bu harekât, sadece İran için değil, bölgedeki tüm aktörler açısından da bir stratejik uyarı sinyali işlevi görmüştür. Konvansiyonel kuvvet yapısına dayalı klasik savunma doktrinlerinin artık yetersiz kaldığı, ağ merkezli savaş (network-centric warfare) ve algoritmik savaş (algorithmic warfare) konseptlerinin acil uyarılma gerektirdiği açıkça ortaya çıkmıştır.

Geleceğin savaşlarının belirleyici parametreleri artık şunlardır:

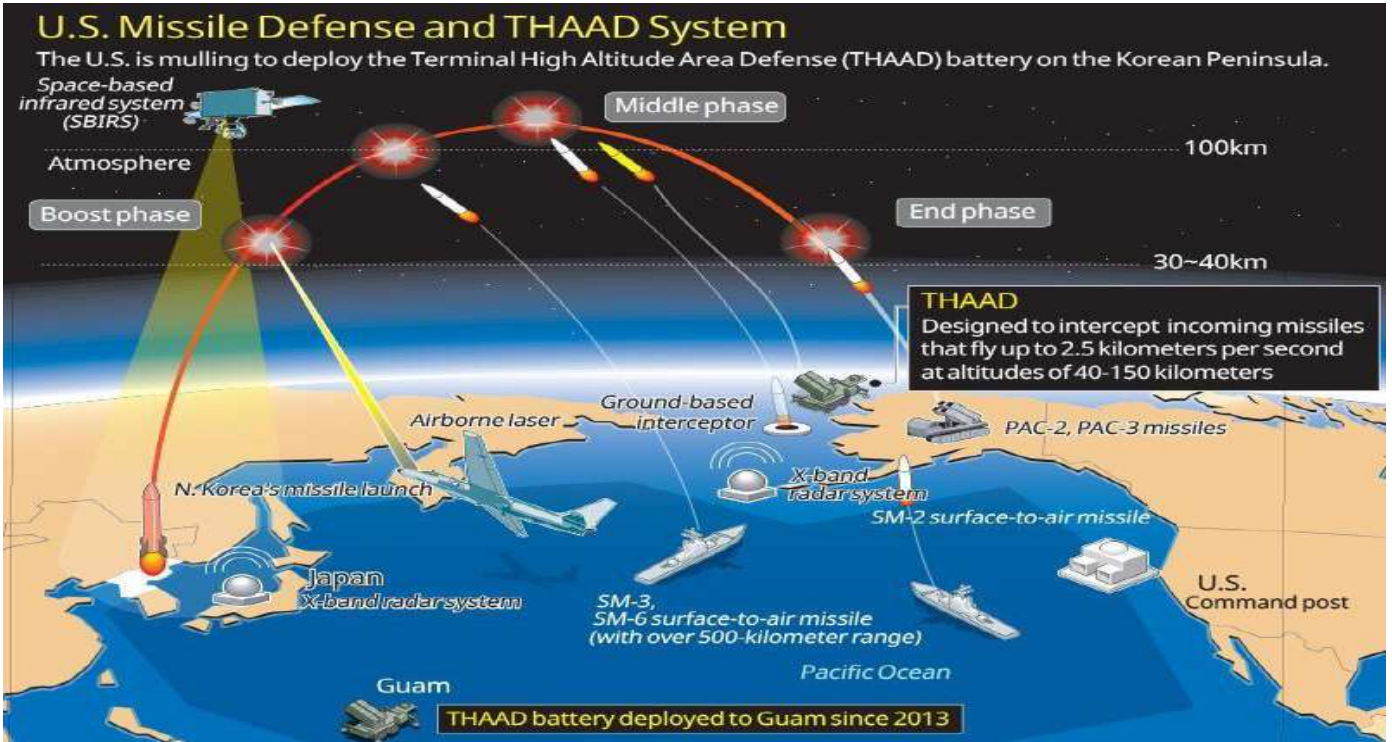
- Karar döngüsü üstünlüğü (OODA Loop Dominance),
- Algoritmik hedefleme ve otonom sistem yönetimi,
- Siber ve elektromanyetik spektrum kontrolü,
- Çok katmanlı adaptif savunma sistemleri,
- Bilgi ve algı kontrolü.

13 Haziran 2025 operasyonu, bu anlamda, geleceğin asimetrik ve hibrit savaş doktrinlerinin prototipi olarak literatürde özel bir yer edinmiştir.

Bu Metotların Bölge Ülkelerinin Güvenlik ve Savunma Stratejilerine Etkileri

İsrail'in İran'a karşı kullandığı yenilikçi harp teknikleri, bölge ülkelerini hem hayrete düşürdü hem de endişelendirdi. Birçok başkent, **"acaba biz böyle bir saldırıya ne kadar dayanıklıyız?"** sorusunu sormaya başladı. Ortadoğu'da güvenlik ve savunma stratejilerinde şu etkiler belirginleşiyor:

- **Arap Körfezi Ülkelerinin Savunma Arayışları:** Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Katar ve diğer Körfez ülkeleri, İran'la coğrafi yakınlıkları nedeniyle gelişmeleri tedirginlikle izledi. Resmi olarak hepsi İsrail'in saldırısını kınadılar ve **"bölgesel istikrarın tehlikede"** olduğunu belirttiler. Ancak Suudi ve Emirlik basınında, İran'ın zayıflamasının **"iki ucu keskin kılıç"** olduğu yorumları yer aldı; bir yandan Tahran'ın nükleer emellerine darbe vurulması bu ülkeleri rahatlatırsa da öte yandan geniş çaplı bir savaşın Körfez'i ateşe atmasından korkuluyor. Özellikle **Hürmüz Boğazı**'nın kapanma ihtimali Riyad ve Abu Dabi için kâbus senaryosu. Bu ülkelerin savunma stratejilerinde iki eğilim gözleniyor: Birincisi, **hava ve füze savunmalarını güçlendirmek**. BAE ve Suudi Arabistan, ABD'den ek Patriot ve THAAD bataryaları⁴⁵ talep etti, İsrail'den Demir Kubbe benzeri sistemler tedarik etme opsiyonlarını değerlendirmeye aldı.

⁴⁵ THAAD; (Terminal High Altitude Area Defense- Yüksek İrtifa Son Aşama Savunma Sistemi) "Yüksek irtifada ölümcül, hızlı karar veren, çok katmanlı savunmaya entegre, geleceğin balistik kalkan mimarisi."

Zira İran saldırıya uğradığında dahi İsrail'e onlarca füze atabildiyse, benzer bir durumda Körfez ülkelerinin de İran füzelerine hedef olabileceği endişesi var⁴⁶. İkincisi, **diplomatik savunma**: Suudi Arabistan, Çin aracılığıyla İran'la 2023'te normalleştirdiği ilişkiyi korumak istiyor. Dışişleri Bakanı Faysal bin Ferhan, krizin başında Tahran'la temas kurarak Körfez'in çatışma sahasına dönüşmemesi için güvence aradı. Umman ve Katar ise arabuluculuk rolünü öne çıkardılar (Umman, pazar günü planlanan ABD-İran gizli görüşmesinin iptal edildiğini duyurdu ve yeni diplomatik girişimlere hazırlanıyor). Körfez ülkeleri, İsrail'in İran'a uyguladığı **"çok katmanlı harp"** yöntemlerini kendi aleyhlerine de kullanılabılır görerek, iç güvenliklerini sağlamlaştırmaya yönelik adımlar atıyor. Siber savunma merkezleri kurmak, kritik altyapıları (petrol tesisleri, desalinasyon tesisleri vs.) İsrail tarzı sabotajlara karşı korumak üzere tatbikatlar yapmak bunlardan bazıları. Örneğin Suudi ARAMCO şirketi, tesislerinin çevresinde şüpheli drone etkinliğine karşı yeni radar ve lazer savunma sistemleri konuşlandırıdığını açıkladı. BAE de 2019'da yaşanan saldırılardan dersle, petrol tesislerine yaklaşan İHA'ları vurmak için İsrail yapımı Drone Dome sistemlerini aktif hale getirdiğini duyurdu. Yani Körfez, İsrail-İran çatışmasının teknik boyutunu kendi güvenlik paketlerine entegre etmeye çalışıyor.

- **Irak: Denge ve Hassasiyet:** Irak, İran ile yakın mezhepsel ve siyasi bağları olan, aynı zamanda topraklarında ABD askeri varlığı barındıran bir ülke olarak diken üstünde. Bağdat hükümeti saldırıyı **"uluslararası barışa tehdit"** diye kınadı ve uluslararası toplumu bu ihlale karşı seyirci kalmamaya çağırdı⁴⁷. Irak yönetimi bir yandan İran'a desteğini iletirken, diğer yandan kendi topraklarının çatışmaya çekilmemesi için çaba harcıyor. Nitekim İran yanlısı Şii milis gruplar (Haşdi Şabi içindeki bazı fraksiyonlar), İsrail saldırısına misilleme olarak Irak'taki ABD üslerine tehdit savurdular. Bunun üzerine ABD, Irak ve Suriye'deki bazı personelini geçici olarak geri çekti ve üslere alarm durumu verdi. Irak hükümeti, milisleri dizginlemeye ve Trump yönetimine güvence vermeye çalışıyor; zira olası bir Amerikan kaybı, Trump'ı doğrudan çatışmaya sürükleyebilir deniyor. Bu durum Irak için iç güvenlik açmazı yaratıyor: Eğer milisleri zapt edemezse ABD misillemesiyle ülke savaş alanına dönebilir, zapt ederse İran ile ilişkileri gerilebilir. Bu nedenle Başbakan Muhammed Şiya es-Sudani hem Washington hem Tahran ile yakın temas halinde. Irak ordusu da sınır hattında –özellikle İran sınırındaki Diyala vilayetinde– güvenliği artırdı. Bazı İran İHA'larının Irak hava sahasını kullanarak İsrail'e ulaştığı iddiası (misilleme füzeleri gönderilirken) ortaya atılınca, Irak hava savunması teyakkuz seviyesini yükseltti. Genel olarak Irak, komşu İran'ın istikrarsızlaşmasının kendi içinde de mezhep gerilimini alevlendirebileceğinin farkında. Bu nedenle **"aktif tarafsızlık"** politikasıyla hem İran'ı destekleyen hem de ABD ile koordinasyonu kaybetmeyen bir çizgide durmaya çalışıyor⁴⁸.
- **İsrail ve Yeni Bölgesel Dinamikler:** İsrail açısından bakıldığında, bu operasyon kısa vadede askeri bir başarı olsa da uzun vadede bölgede izole olma riskini barındırıyor. Türkiye ve Arap ülkelerinin sert tepki göstermesi, İsrail'in son yıllarda kurmaya çalıştığı normalleşme ve ittifak ilişkilerini zora sokabilir. Örneğin, Birleşik Arap Emirlikleri İsrail'le 2020'de imzaladığı Abraham Anlaşması sonrasında ilk kez bu kadar sert bir çıkış yaparak saldırıyı kınadı ve bölgedeki vatandaşlarını uyarmak zorunda kaldı⁴⁹. Bu, İsrail-BAE ilişkilerinde soğumaya yol açabilir. Keza Bahreyn ve Fas gibi İsrail'le yakınlaşan ülkelerde de iç kamuoyu tepkileri oluştu. Suudi Arabistan, İsrail'le tam ilişkiler kurmaya dair müzakereleri dondurduğunu duyurdu. Dolayısıyla İsrail, İran'ı hedef alırken bölgedeki yumuşama trendini kendi eliyle sekteye uğratmış olabilir. Öte yandan İsrail, Yunanistan, Güney Kıbrıs ve hatta Hindistan gibi daha uzak ortaklarıyla güvenlik iş birliğini artırmaya yöneldi. 15 Haziran'da Yunanistan ile İsrail orduları bir acil durum koordinasyon tatbikatı yaptı (bunun, muhtemel bir bölgesel savaşta Doğu Akdeniz'deki ittifakları pekiştirme amacı taşıdığı belirtiliyor).

Genel olarak bölge ülkeleri, İsrail'in İran'a saldırısıyla ortaya çıkan **"yeni nesil harp"** yöntemlerinden dersler çıkarıyor. Kendi savunma stratejilerini güncellemek, savunmasız oldukları alanları kapatmak ve çok taraflı diplomasiyi güçlendirmek yönünde adımlar atıyorlar. Özellikle siber savunma, drone karşıtı teknolojiler, erken uyarı sistemleri ve iç istihbarat birimlerinin güçlendirilmesi konuları öncelik kazanmış durumda.

Özetle, İsrail'in saldırıda kullandığı askeri ve istihbari metotlar, Ortadoğu ülkelerini hem teknik hem doktriner açıdan sarsmış ve uyandırmıştır. **Geleneksel savunma kalıpları** yetersiz kalabileceğinden, bölgede silahlanma yarışı daha karmaşık alanlara (siber silahlar, İHA sürüleri, hava savunma şemsiyeleri gibi) kayacaktır. Son tahlilde, **Ortadoğu'nun savunma mimarisi** bu olaydan sonra eskisi gibi olmayacaktır.

⁴⁶ <https://www.paraanaliz.com/2025/genel/bbc-israil-iran-savasinda-en-kotu-senaryolar-ne-olabilir-g>

⁴⁷ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyadan-israilin-irana-yonelik-saldirisina-kinama>

⁴⁸ <https://www.paraanaliz.com/2025/genel/bbc-israil-iran-savasinda-en-kotu-senaryolar-ne-olabilir-g>

⁴⁹ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyadan-israilin-irana-yonelik-saldirisina-kinama>

Bölgesel Savaş İhtimali ve Yeni Oluşabilecek İttifaklar

İsrail-İran çatışmasının kontrol altına alınamaması durumunda, bir **bölgesel savaşa** dönüşme ihtimali uluslararası kamuoyunu endişelendirmektedir ([paraanaliz.com](https://www.paraanaliz.com)). Bu senaryoda bölgedeki kamplaşmalar keskinleşecek ve mevcut ittifaklar yeniden şekillenecektir. Olası saflaşmaları ve ittifak dinamiklerini şöyle değerlendirebiliriz:

- **İsrail-ABD Eksenini ve Bölgesel Müttefikleri:** İsrail'in en büyük destekçisi kuşkusuz Amerika Birleşik Devletleri'dir. Her ne kadar Washington ilk etapta saldırıya doğrudan karışmadığını söylese de, İran yönetimi bunun ancak ABD'nin açık veya örtülü onayıyla gerçekleşebileceğini düşünüyor. Eğer İran'ın misillemeleri ABD çıkarlarına da yönelirse (örneğin İran destekli milisler Irak'taki Amerikan üslerine saldırı veya Tahran, ABD'yi sorumlu tutup Körfez'deki Amerikan gemilerini hedef alırsa), Trump yönetimi kendini hızla savaşın içinde bulabilir. Özellikle Tel Aviv'de bir Amerikan vatandaşı ölürse Trump üzerindeki **"savaşa gir"** baskısının artacağı belirtiliyor. Bu durumda İsrail ve ABD, fiilen aynı cephede İran'a karşı savaşacaktır. NATO müttefiklerinden özellikle İngiltere, böyle bir senaryoda ABD'nin yanında yer alabileceğinin sinyalini veriyor (İngiliz hükümeti, gerilim tırmanırsa kritik deniz yollarının korunmasında aktif rol alacağını duyurdu). Avrupa Birliği genelinde itidal çağrıları hâkim olsa da bölgesel savaş çıkması halinde Fransa ve Almanya'nın da diplomatik desteklerini ABD-İsrail eksenine yöneltmeleri beklenebilir.
- **Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn** gibi, İsrail'le normalleşme anlaşmaları imzalamış Körfez ülkeleri resmen olmasa da zımnen İsrail-ABD eksenini destekleyebilir. En azından, İran'a karşı hava operasyonlarında kendi topraklarının kullanılmasına (ABD üsleri vasıtasıyla) izin verebilirler. Örneğin bir bölgesel savaşta ABD'nin Bahreyn'deki 5. Filosu ve Katar'daki Merkez Komutanlık üssü kritik rol oynayacağından, bu ülkeler tarafsız kalmak yerine fiilen Batı ittifakı içinde sayılabilir. **Suudi Arabistan** ise daha temkinli davranacak bir aktördür; İran'la düşmanlığı olsa da açık bir savaşın kazanından çıkmayacağını bilir. Ancak İran İsrail yerine Körfez'deki kolay hedeflere yönelirse (Suudi tesisleri gibi), Riyad kendini mecburen savaşın içinde bulabilir ve ABD ile resmen müttefik cepheye geçer⁵⁰. Böylece ortaya kabaca **ABD-İsrail-Körfez (S.Arabistan, BAE, Bahreyn)** gibi ülkelerden oluşan bir ittifak çıkabilir.
- **İran ve Direniş Eksenini:** İran'ın yanında ise **"Direniş Cephesi"** olarak adlandırılan müttefik ağı konumlanacaktır. Bunların başında Lübnan Hizbullah'ı geliyor. Her ne kadar Eylül 2024'te Hasan Nasrallah İsrail saldırısında öldürülmüş olsa da⁵¹, yerine gelen Hizbullah liderliği İsrail'e karşı topyekûn savaşa hazır olduğunu açıkladı. Halihazırda güney Lübnan'da Hizbullah ve İsrail arasında küçük çaplı çatışmalar başladı bile (sınır ötesi roket ve topçu atışları rapor ediliyor). Tam teşekküllü bir savaşta Hizbullah, on binlerce füzeyle İsrail'i vuracağını söylüyor ki bu, İsrail'in kuzey cephesinin tamamen açılması demek. **Suriye** de aynı cephede yer alacaktır; **Irak'ta Haşdi Şabi** içindeki Şii milisler, özellikle Asaib Ehli Hak ve Ketaib Hizbullah gibi gruplar, Amerikan ve İsrail hedeflerine saldırılar düzenleyeceklerini şimdiden ilan ettiler. Bu, İran'ın savaşını Arap topraklarına yayma stratejisinin bir parçası olacaktır. **Yemen'de Husiler** de muhtemelen İran'la eşgüdümlü hareket edip Kızıldeniz üzerinden İsrail veya Körfez hedeflerine drone/füze saldırıları yapabilir. 2022'de Abu Dabi'ye füze yağdıran Husiler, şimdi benzer yöntemleri İsrail gemilerine veya Suudi tesislerine karşı kullanabilir. Bu sayede İran, düşmanlarına **asimetrik cephe**ler açarak yük bindirecektir.

Bölgesel savaşın jeopolitiği böyle bir saflaşmaya giderken, **yeni oluşabilecek ittifaklar** da gündemdedir. Örneğin, bugüne dek birbirine mesafeli duran **Türkiye ile Mısır**, her ikisi de savaşın durdurulmasını isteyen bölge güçleri olarak diplomatik bir iş birliğine gidebilir. Nitekim Erdoğan ile Sisi arasında kriz sonrası bir telefon görüşmesi gerçekleşti ve Ortadoğu'nun daha fazla karışmaması için ortak çaba vurgusu yapıldı (iki lider 2013'ten beri ilk kez bu denli yakın diyalog kurdu). Keza **Türkiye-Suudi Arabistan** arasında da İran konusunda koordinasyon artabilir; zira her iki ülke de İran'ın nükleer silah sahibi olmasını istemese de bölgede büyük bir savaş istemiyor. Bu ortak payda, onları diplomatik olarak yakınlaştırabilir. Benzer şekilde, **Çin ve Hindistan** gibi birbirine rakip küresel güçler dahi, enerji arzının tehlikeye girmesi halinde Ortadoğu'da istikrar için birlikte hareket etmeye zorlanabilirler. Zira Hürmüz Boğazı'nın kapanması durumunda hem Çin hem Hindistan ekonomisi büyük darbe alacaktır. Dolayısıyla BM Güvenlik Konseyi'nde genelde karşıt pozisyonlar alan bu ülkeler, ABD ve Rusya ile birlikte bir ateşkes kararında buluşabilirler.

Bölgesel bir savaşın en tehlikeli sonucu, **küresel bir kutuplaşma** yaratması olacaktır. Bir tarafta ABD önderliğinde Batı ve müttefikleri, diğer tarafta Rusya-Çin bloğu ve onların yanındakiler gibi bir diziliş, adeta Soğuk Savaş benzeri bir kamplaşmayı keskinleştirebilir. Putin'in danışmanları, İran'a saldırının **"Batıların yeni bir jeopolitik hamlesi"** olduğunu söyleyerek Rusya'nın harekete geçmesi gerektiğini belirtiyorlar. Bu da ileride Rusya, Çin, İran, Kuzey Kore, Suriye vb. ülkelerin daha resmi bir güvenlik ittifakı arayışına girmelerine yol açabilir (şu anda böylesi dağınık bir

⁵⁰ <https://www.paraanaliz.com/2025/genel/bbc-israil-iran-savasinda-en-kotu-senaryolar-ne-olabilir-g>

⁵¹ <https://tr.euronews.com/2025/06/13/iran-israil-geriliminin-tarihcesi-saldirilar-suikastlar-ve-sabotajlar>

yapıda olsalar da ortak tehdit algısı onları birleştirebilir). Karşı tarafta da ABD, İngiltere, Fransa, İsrail, Hindistan, Avustralya gibi bir **“koalisyon”** belirebilir. Elbette bu en kötü senaryodur, çünkü **“bölgesel çatışmanın küresel savaşa dönüşme riski”** her aktörün kaçınmak istediği bir felakettir.

Şu an itibarıyla, henüz bölgesel savaş patlak vermemiş olsa da zemininde tüm bu saydığımız ihtimaller filizlenmektedir. İtidal çağrıları yanıtsız kalırsa Orta Doğu'daki bu kriz kolaylıkla daha geniş bir yangına dönüşebilir. Özellikle **İran'ın misilleme dozu** belirleyici olacaktır: İran intikam için İsrail yerine daha **“yumuşak hedefler”** (savunmasız Körfez ülkeleri gibi) seçerse, ABD'yi ve Arap ülkelerini doğrudan savaşa çekebilir. İsrail de saldırılarına dur demez ve nükleer programı tamamen yok etmeye kalkarsa, İran'ı köşeye sıkıştırıp vahşi adımlar atmaya zorlayabilir. Bu ince çizgide, yeni ittifaklar ve cephele belirmeye devam edecektir.

Özetle, **bölgesel savaş ihtimali gerçek ve kaygı vericidir**. Yeni oluşabilecek ittifaklar ise konjonktürel ve kırılgan olacaktır; zira çıkarlar hızla değişebilir. Yine de bugünden görünen manzara, İsrail-İran geriliminin eski düşmanları yakınlaştıran eski müttefikleri uzaklaştıran bir tabloyu beraberinde getirdiğidir. Yatırımcılar ve karar vericiler için, olası bir savaş senaryosunda **hangi ülkenin hangi safta yer alacağı** ve bunun sonuçları, risk analizinin hayati bir parçası olmalıdır.

Çin ve Rusya'nın Tepkileri: Asimetrik ve Doğrusal Küresel Senaryolar

Çin ve Rusya, İsrail'in İran'a saldırısına sert tepki gösteren iki büyük güç oldu. Ancak bu tepkiyi verirken izledikleri yol, **asimetrik** (dolaylı) ve **lineer** (doğrudan) senaryoların ayırımına işaret ediyor.

- **Diplomatik ve Asimetrik Tepkiler:** Saldırının hemen ardından Pekin ve Moskova yönetimleri uluslararası hukuk vurgusuyla İsrail'i kınadılar. Çin Dışişleri Bakanlığı, **“İran'ın egemenliğini, güvenliğini ve toprak bütünlüğünü tehdit eden her türlü eyleme karşı olduklarını”** açıkladı. Çin, tüm taraflara gerilimi tırmandıracak adımlardan kaçınma ve müzakereye dönme çağrısı yaparak kendini barış yanlısı konumladı. Rusya cephesi de Kremlin Sözcüsü Peskov aracılığıyla **“gerginliğin keskin şekilde tırmanmasından endişe duyuyor ve bunu kınıyoruz”** mesajını ilettili. Rus Dışişleri'nin ayrıntılı açıklamasında İsrail'in eyleminin BM Şartı'nı ihlal eden **“sebepsiz bir askeri saldırı”** olduğu belirtilip uluslararası toplumun **“bu tür vahşi eylemlere”** kayıtsız kalmaması istendi. Bu söylemsel tepki, lineer (doğrudan) bir müdahaleden ziyade diplomatik baskı kurma stratejisidir.
- Asimetrik tepki kapsamında, her iki ülke de krizi kendi lehine çevirecek bazı hamleler yapıyor. **Rusya**, yükselen petrol fiyatlarından önemli bir finansman avantajı elde etti (önceki bölümde bahsedildiği gibi fiyat artışı Rus hazinesine milyarlarca dolar getirebilir). Bu, Rusya'nın Ukrayna savaşını sürdürmesini kolaylaştıran bir etki. Yani Moskova, resmi olarak İran'a destek verse de, pratikte çatışmanın uzamasından ekonomik fayda sağlayabilir – bu da asimetrik bir kazançtır. Ayrıca Rusya, İran'a daha fazla askeri teknoloji satarak hem gelir elde edebilir hem de ABD-İsrail bloğunu zorlayabilir. Nitekim Rus basınında, İran'ın elindeki Rus yapımı hava savunmaların (S-300'lerin) daha gelişmiş sürümlerle (S-400) takviye edilmesi gerektiği dillendirildi. Bu gerçekleşirse, Rusya hem para kazanacak hem de dolaylı yoldan İsrail'in işini zorlaştırmış olacaktır.
- **Çin** ise asimetrik yaklaşımını daha çok diplomatik-ekonomik alanda gösteriyor. Pekin, kendini **“sorumlu büyük güç”** olarak konumlandırmak adına Orta Doğu'da arabulucu rolüne soyundu. Suudi Arabistan-İran barışını sağlayarak büyük prestij kazanan Çin, şimdi de İran krizi için Umman ve Katar'la birlikte formüller geliştirmeye başladı. Bu sayede hem bölgedeki nüfuzunu artırmayı hem de ABD'nin tek oyun kurucu olmasını engellemeyi hedefliyor. Ekonomik cephede, Çin'in en büyük korkusu enerji akışının durması. Bu nedenle, olası riskleri bertaraf etmek için **alternatif enerji tedariki** planları üzerinde çalışıyor. Örneğin, İran petrolüne ambargo veya kesinti olursa Batı Afrika ve Latin Amerika'dan takviye alımı gibi planları devreye sokuyor. Ayrıca Çin, yükselen petrol fiyatlarını dengelemek için Stratejik Petrol Rezervini kullanabileceğini açıkladı. Bu hamleler, çatışmanın kendi ekonomisine zararını asimetrik şekilde yönetme çabasıdır.

Her iki ülke de BM Güvenlik Konseyi'nde diplomatik adımlar atarak asimetrik baskıyı sürdürüyor. Rusya, İsrail'i kınayan ve İran'a tazminat çağrısı yapan bir karar tasarısı dolaşıma soktu (beklendiği üzere ABD veto edecek, ancak bu bile Batı'yı diplomatik savunmaya itiyor). Çin de BM Genel Kurulu'nda çoğunluk desteğini alabilecek bir **“itidal ve diyalog”** kararı için girişimlere başladı. Bu çok taraflı platformlar, iki gücün ABD'yi yıpratmak için kullandığı asimetrik arenalardır. Yine benzer biçimde Şanghay İş Birliği Örgütü ve BRICS gibi oluşumlarda İran'a dayanışma mesajları veriliyor, bu da enformasyon alanında Batı'ya karşı psikolojik üstünlük kurma denemesidir.

- **Doğrusal (Lineer) Senaryolar:** Çin ve Rusya'nın mevcut yaklaşımı dolaylı olsa da, kriz derinleşirse doğrudan (lineer) angajmana dönüşme potansiyeli vardır. **En uç lineer senaryo**, ABD'nin savaşa tam olarak dahil olması ve karşı tarafta Rusya veya Çin'in de fiziksel olarak müdahil olmasıdır. Örneğin, İran'ın ısrarlı talebiyle Rusya'nın İran'a asker göndermesi ya da Çin'in İran'a savunma amacıyla füze kalkışı kurması gibi adımlar, ABD-İsrail tarafıyla doğrudan karşı karşıya gelmeleri anlamına gelir. Böyle bir gelişme, yeni bir dünya savaşının habercisi olabilir. Moskova'dan gelen “Putin arabulucu olmaya hazır” mesajları aslında Rusya'nın böyle bir duruma mahal

vermek istemediğini gösteriyor. Ancak başka bir lineer olasılık, savaşın büyümesi halinde **Rusya ve NATO güçlerinin Suriye veya Körfez’de istemeden de olsa çatışmaya girmesidir**. Hürmüz’de ABD gemilerine saldırırken Çin Donanması’nın bölgedeki devriye gemileri devreye girmek zorunda kalabilir. **UKMTO⁵²’nun uyarısı** da bu yönde: Artan gerilim, kritik su yollarında askeri faaliyetleri tırmandırıp deniz taşımacılığını olumsuz etkileyebilir⁵³. Yani Basra Körfezi’nde çok uluslu bir deniz gücü (ABD, İngiltere vs.) ile İran donanması çarpışırken, orada bulunan Rus veya Hint donanma unsurları da ateş hattına girebilir.

Lineer senaryonun bir başka boyutu, **küresel ekonomik blokların net şekilde ayrışmasıdır**. Eğer Çin ve Rusya, İran’a uzun vadeli açık destek verir ve Batı ile ilişkileri bu yüzden daha da bozulursa, dünya ekonomisi Doğu ve Batı kampları olarak belirgin şekilde ayrışabilir. Şimdiden Çin ve Rusya, dolara alternatif ödeme sistemleri, ayrı internet altyapıları, ayrı lojistik zincirleri kurma eğiliminde. İran krizi bunu hızlandırabilir. Örneğin Çin, ABD yaptırımlarına karşı İran petrolünü tamamen Yuan üzerinden alacağını duyurabilir (zaten kısmen yapıyor). Rusya, İran’la askeri ittifak ihtimalini daha somutlaştırabilir. Bunlar, küresel sistemde lineer bir bölünmeye işaret eder.

Ancak şunu vurgulamak gerekir ki, Rusya ve Çin mevcut durumda lineer senaryodan kaçınıyorlar. **“Bölgenin tam kapsamlı bir savaşa sürüklenmesini önlemek için tarafları itidale çağırıyoruz”** sözleri, Rusya Dışişleri açıklamasında yer aldı. Bu, lineer çatışma istemediklerinin altını çiziyor. Keza Çin de benzer şekilde **“bölgesel barış ve istikrarı teşvik etmek için daha fazla çaba gösterme”** çağrısıyla tansiyonun düşürülmesini istiyor. Onlar açısından ideal senaryo, çatışmanın kontrollü biçimde sona ermesi ve sonrasında İran’ın Batı’ya daha da mesafelenerek kendi kamplarına yaklaşmasıdır. Nitekim uzun vadede Çin ve Rusya için en iyi asimetrik sonuç, İran’ın güvenlik endişeleri nedeniyle **BRICS, ŞİÖ, Avrasya Ekonomik Birliği gibi doğu bloklarıyla entegrasyonunu artırması** olacaktır. Bu sayede hem Batı’ya karşı sayıları artacak hem de stratejik konumdaki İran’ı ellerinde tutacaklardır.

Özetle, Çin ve Rusya’nın tepkileri iki düzlemde incelenebilir: **asimetrik/dolaylı** düzlemde siyasi, ekonomik ve diplomatik araçlarla ABD-İsrail hamlesini dengelemeye çalışmak; **lineer/doğrudan** düzlemde ise mümkün olduğunca çatışmaya fiilen girmekten kaçınmak ancak çıkarları ağır tehdit altına girerse müdahil olmaktan çekinmemek. Şu anda asimetrik model baskın olsa da kriz tırmanır ve başka aktörleri de içine alırsa lineer senaryolar devreye girebilir. Bu da küresel istikrar için en tehlikeli durumdur. **ABD’nin savaşa sürüklenmesi halinde** İran sadece İsrail’le değil doğrudan ABD ile savaşacaktır ki bu, Rusya ve Çin’in de uzun süre kenarda duramayacağı bir tablo demektir⁵⁴. O noktada Avrupa’dan Asya’ya dünya genelinde güvenlik mimarisi çöker, BM’nin rolü iyice zayıflar ve herkes kendi cephesini sağlamlaştırmaya gider.

Yatırımcılar ve uluslararası firmalar için, asimetrik senaryoda belirsizlikler yönetilebilir düzeyde kalırken lineer senaryoda öngörülemez ve yüksek etkili risklerin baş göstereceğini söyleyebiliriz. Bu nedenle mevcut durumda Çin ve Rusya’nın kontrollü tepkileri bir nebze de olsa küresel piyasaları rahatlatıyor. Ancak onların bu itidalli tavrı, sonsuza dek garantilenmiş değil; çıkarlarının keskin şekilde zedelenmesi halinde yepyeni bir **küresel çatışma** devreye girebilir. Bu da 2020’lerde dünyayı Soğuk Savaş’tan sert bir kutuplaşmaya sürükler.

Türkiye, Irak, Suriye ve Diğer İlgili Bölgelerdeki Gelişmeler ve Sonuçları

İsrail-İran çatışması, coğrafi yakınlık ve siyasi bağlar nedeniyle Türkiye, Irak, Suriye başta olmak üzere çevre ülkelerde bir dizi gelişmeyi tetikledi. Bu ülkelerin krizden etkilenme biçimleri ve aldıkları tutumlar, bölgesel dengelerin geleceği için önemli işaretler veriyor.

- **Türkiye:** Ankara, krizin ilk anından itibaren proaktif bir diplomatik ve insani tutum sergiledi. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 13 Haziran’daki saldırıyı **“uluslararası hukuku hiçe sayan apaçık bir provokasyon”** olarak tanımlayarak en sert şekilde kınadı (tr.euronews.com). Erdoğan, İsrail yönetiminin **“pervasız, saldırgan ve hukuk tanımaz eylemleri”** karşısında uluslararası topluma **“Netanyahu ve katliam şebekesinin tüm bölgeyi ateşe atan saldırılarına dur deme”** çağrısı yaptı. Türkiye, **“komşumuz ve dost ve kardeş İran halkı”** diyerek Tahran’a taziyelerini ilettiler ve dayanışma mesajı verdi. Bu güçlü siyasi tavır, Türkiye’nin bölgede çatışmanın genişlemesine karşı ön alıcı rol üstlenmek istediğini gösteriyor. Nitekim hemen saldırı sonrası Erdoğan yoğun bir telefon diplomasisi başlattı; ABD Başkanı Trump, İran Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan, Rusya Devlet Başkanı Putin, Mısır Cumhurbaşkanı Sisi, Suudi Veliaht Prensi ve Pakistan Başbakanı dahil birçok isimle görüştü. Bu temaslarda Türkiye, **“Orta Doğu’da daha fazla kan ve yıkım görmek istemiyoruz”** mesajını iletir tarafları itidale çağırdı. Türkiye’nin güçlü, pivot ülke rolü bir kez daha ortada.

Diplomatik alandaki bu girişimlere paralel olarak sahada da Türkiye tedbirler aldı. Ulaştırma Bakanlığı, güvenlik gerekçesiyle **Ortadoğu’ya yapılan sivil uçuşların geçici olarak askıya alındığını** duyurdu (İstanbul’dan

⁵² United Kingdom Maritime Trade Operations (UKMTO) (Birleşik Krallık Deniz Ticaret Operasyonları Merkezi)

⁵³ <https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/ekonomi-haberleri/israil-saldirisi-sonrasi-duyurdular-piyasa-icin-en-buyuk-kabus>

⁵⁴ <https://www.paraanaliz.com/2025/genel/bbc-israil-iran-savasinda-en-kotu-senaryolar-ne-olabilir-g>

Tahran, Tel Aviv, Dubai gibi hatlarda seferler durduruldu). Ayrıca **Ankara’da bir güvenlik zirvesi** toplandı ve olası senaryolar masaya yatırıldı. MİT Başkanı ve Genelkurmay temsilcileri, İran’daki gelişmelere dair anlık istihbarat paylaşımları yaparak sınır güvenliğinin artırıldığını belirttiler. İran’da olası bir kitlesel göç dalgasına karşı Türkiye-İran sınırındaki duvar ve elektronik sensörlerin 7/24 izleme moduna geçirildiği açıklandı. Aynı zamanda İran’daki nükleer tesislere yapılan saldırıların radyoaktif etkilerine dair Türkiye Atom Enerjisi Kurumu ve Nükleer Düzenleme Kurumu ölçümler yaptı. Bunlar, Türkiye’nin krizi yakından takip edip hazırlıklı olmaya çalıştığının göstergesi.

- **Irak:** Bağdat yönetimi, İran’a yönelik saldırıyı ilk andan kınayan ülkelerden oldu. Irak Dışişleri Bakanlığı, **“İsrail’in saldırıları uluslararası barış ve güvenliğe ciddi tehdit oluşturuyor”** diyerek BM’yi göreve çağırdı (aa.com.tr). Başbakan Sudani hem Tahran’a destek mesajı gönderdi hem de ABD ve Körfez ile temaslarda bulundu. Irak’ın tutumu, kendi ülke bütünlüğünü ve istikrarını koruma çabasını yansıtıyor. Zira İran ile güçlü siyasi, ekonomik ve mezhepsel bağları var; öte yandan ABD ile de stratejik anlaşması ve ülkede konuşlu ABD askerleri mevcut. Bu ikilem, Irak’ı çok zor bir konuma sokuyor. Nitekim İran yanlısı milis gruplar, İsrail’e misilleme olarak Irak’taki ABD varlığına saldırmaya kalkarsa, Irak toprakları savaş alanına dönebilir. Şu ana dek Haşdi Şabi’ye bağlı bazı marjinal milisler Basra yakınlarındaki bir Amerikan lojistik konvoyuna küçük çaplı saldırı düzenledi, ancak bu büyümeden engellendi. Irak hükümeti, **milislerin kontrolü dışında hareket etmemesi** için İran nezdinde girişimlerde bulunuyor; Tahran’dan gelen talimatla milisler şimdilik frenlenmiş durumda. Fakat savaş genişler ve İran doğrudan ABD ile çatışmaya girerse, Irak içi dengeleri tutmak imkânsızlaşabilir. Bu yüzden Sudani, sık sık **“Irak, komşular arasındaki çatışmanın parçası olmayacak”** vurgusu yapıyor. Irak ayrıca, ekonomik cephede de etkileniyor. Petrol fiyatlarının yükselmesi Bağdat’a kısa vadede fazla gelir getirirse de, savaşın uzaması durumunda güneydeki petrol tesislerinin güvenliği büyük risk altında. İran, İsrail’e ulaşamazsa Suudi ya da Emirlik tesisleri gibi Irak’ın Basra bölgesindeki rafinerileri de vurabilir (İran, 1980’lerdeki İran-Irak Savaşı’nda Basra’ya saldırmıştı). Bu ihtimal Irak güvenlik kabuslarından biri. O yüzden Irak, İran’ı **“başka ülkeleri hedef almamaya”** ikna etmeye çalışıyor. Diğer yandan, olası bir İran kaosu, Irak’ta mezhepsel fay hatlarını harekete geçirebilir; Şii toplum İran’a destek gösterileri yaparken Sünni azınlık belki karşı tutum alabilir. Irak’ın kırılgan ulusal birliği, böyle bir gerilimi kaldıramayabilir. Şimdilik Irak sokakları sakin, ancak Şii dini merciler bile savaşa karşı temkinli konuşmaya başladılar (Necf’teki Ayetullahlar, **“daha büyük fitne kapıda”** uyarıları yapıyor). Bu da Irak’ın uzun süre tarafsız kalamayabileceğini gösteriyor.
- **Diğer Bölgeler ve Küresel Yansımalar:** Lübnan, Ürdün, Filistin ve Yemen gibi İran-İsrail gerginliğinden dolayı etkilenen bölgelerde de önemli sonuçlar ortaya çıkıyor. **Lübnan**, Hizbullah’ın İsrail’e karşı konum alması nedeniyle risk altında. Lübnan hükümeti resmi olarak tarafsız kalmak istese de Hizbullah’ın eylemleri ülkeyi savaşa çekebilir. İsrail, Nasrallah suikastından sonra Lübnan’a karşı çok sert tutum almıştı; şimdi Lübnan topraklarından gelecek herhangi bir saldırıyı Beyrut hükümetine mal edeceğini ve karşılık vereceğini ilan etti. Bu Lübnan için ciddi bir tehdit, zira ekonomik krizdeki ülke yeni bir savaşı kaldıramaz. Yine de güney sınırında gerginlik artıyor; sınır köylerinden siviller tahliye edilmeye başlandı. **Ürdün** ise İsrail ile komşu ve Filistin meselesinde taraf. Kral II. Abdullah, gerilim tırmanırken bölgede güvenlik zaafı oluşabileceği gerekçesiyle ordusunu alarma geçirdi. Ürdün, özellikle Gazze ve Batı Şeria’da İsrail’in elinin boşalmasıyla buralarda yeni halk ayaklanmaları çıkmasından çekiniyor. Gerçekten de İsrail, İran’la uğraşırken Filistin’de olaylar arttı; işgal altındaki topraklarda sokak protestoları ve bazı silahlı eylemler gündeme geldi. Bu, yeni bir intifada olasılığını akla getiriyor. Ürdün böyle bir gelişmenin mülteci akını gibi sonuçlarından endişe ediyor.
- **Filistin meselesi** de bu krizde ihmal edilmemesi gereken bir boyut. Gazze’de 2023-24 savaşının yaraları sarılamadan, bölge yeni bir belirsizliğe sürüklendi. Filistin yönetimi (Mahmud Abbas liderliği) İsrail’in İran saldırısını kınadı ve bunun İsrail’in Gazze’deki **“insanlık dışı eylemlerini örtme çabası”** olduğunu söyledi. Hamas ve İslami Cihad gibi örgütler ise İran’a desteklerini açıkladılar, hatta bazı grupların İsrail’e doğru sınırlı roket atışı yaptığı rapor edildi. Bu, İsrail’in iki cephede birden mücadele etmesine yol açabilir. Nitekim İsrail ordusu, bir yandan kuzeyde Hizbullah’a, doğuda İran’a odaklanırken, güneyde Gazze’den gelebilecek risklere karşı Demir Kubbe bataryalarını takviye etti. Bu üç cephe baskı, İsrail’i askeri olarak zorlayabilir; ki zaten İsrail içinde güvenlik kabinesinde bazı eleştiriler yükseliyor (Netanyahu’nun İran’a odaklanırken Filistin sorununu harladığı şeklinde). Bu durum Filistinli radikal gruplar için bir fırsat penceresi yaratıyor olabilir.
- **Yemen** cephesinde ise İran’a müzahir Husiler, İsrail ve ABD’yi hedef alabileceklerini duyurdular. Husilere ait medya, **“bölgede sürüp giden Siyonist zorbalığın yeni bir halkası”** diyerek saldırıları kınadı ve ABD’nin bu saldırılardaki rolünü vurguladı. Bu açıklamalar, Husilerin gerekirse askeri destek verebileceği anlamına geliyor. Nitekim 14 Haziran’da Kızıldeniz’de bir İsrail kargo gemisine İHA saldırısı girişimi oldu; İsrail bunu Husilerden şüphelendiğini belirtti. Eğer doğrulanırsa, İran’ın savaşı geniş bir alana yaya ileceği söylenebilir.

Tüm bu bölgesel gelişmeler, **enerji güvenliği, deniz ticareti ve yatırım ortamı** üzerinde derin etkilere yol açıyor (aşağıda ayrıntılı ele alınacaktır). Özellikle Hürmüz ve Babülmendeb gibi boğazlar etrafındaki tansiyon, küresel ticaret rotalarını riskli hale getiriyor. Birçok ülke bölgedeki vatandaşlarını ve büyükelçilik personelini tahliye planları yapmaya başladı. Örneğin Hindistan Dışişleri, İran'daki vatandaşlarına temkinli olmalarını ve gelişmeleri yakından takip ettiklerini duyurdu. Keza Avrupa ülkeleri de benzer uyarılar yayınladı. Bu, bölgenin bir süre yabancı yatırımcı ve turist akışında düşüş yaşayabileceğine işaret ediyor.

Enerji Güvenliği ve Jeopolitik Riskler Açısından Değerlendirme

Ortadoğu'daki bu ani tırmanış, küresel enerji piyasalarından finansal piyasalara kadar geniş bir yelpazede risk iştahını olumsuz etkiledi. **Enerji güvenliği** açısından bakıldığında, İran ile bir çatışma senaryosu dünyanın petrol ve doğal gaz arzının kilit noktalarından biri olan Basra Körfezi'ni tehdit ediyor. Bu durum, jeopolitik risk primini artırarak yatırım ortamını tedirgin hale getirdi.

- **Petrol ve Doğal Gaz Arzı Riski:** İsrail'in saldırısı sonrası piyasalarda ilk tepki petrol fiyatlarının hızla yükselmesi oldu. 13 Haziran günü Brent ham petrolünün varil fiyatı bir anda %7,4 artarak 74,5 dolara fırladı. Batı Teksas (WTI) petrolü de benzer şekilde %7-8 yükseldi. Bu artış, 2022'den beri en keskin haftalık yükselişlerden biriydi ve piyasalarda **"deprem etkisi"** yarattı⁵⁵. Sebebi açıktı: Yatırımcılar Orta Doğu'da daha geniş çaplı bir çatışma yaşanabileceğinden ve özellikle **Hürmüz Boğazı** gibi kritik bir geçiş noktasının kapanabileceğinden endişe duydu⁵⁶. Günlük 17-20 milyon varil petrolün (küresel petrol ticaretinin üçte biri) geçtiği Hürmüz Boğazı'nın kapanması, petrol piyasası için **"en büyük kabus"** olarak tanımlanıyor. Zira başta Çin, Japonya, Hindistan gibi Asya ekonomileri olmak üzere dünya enerji arzı bu dar boğaza bağımlı durumda. İran geçmişte gerilim dönemlerinde boğazı kapatmakla tehdit etmiş ancak bunu hiç yapmamıştı; fakat savaşa itilirse bu kozu kullanma ihtimali var. Bu ihtimal bile fiyatları yükseltmeye yetiyor. Nitekim UKMTO, Orta Doğu'daki artan gerilimin **"kritik su yollarında askeri faaliyetleri tırmandırabileceği ve deniz taşımacılığını olumsuz etkileyebileceği"** uyarısında bulundu.
- LNG (sıvılaştırılmış doğal gaz) tarafında da risk büyük. Katar ve BAE'nin LNG ihracatının neredeyse tamamı Hürmüz'den geçiyor; küresel LNG ticaretinin %20'si bu rotadan sağlanıyor⁵⁷. Özellikle Avrupa ve Asya'daki LNG alıcıları (Türkiye dahil, Avrupa'da İtalya/İspanya, Asya'da Japonya/Güney Kore vb.) bu hatta bağımlı. Hürmüz'ün kapanması veya bölgedeki çatışma nedeniyle tankerlerin sefer yapamaması durumunda LNG fiyatları da sıçrayabilir. Zaten saldırı günü Hollanda TTF gaz fiyatı %2 artarak 37 €/MWh seviyesine çıktı, bu jeopolitik risk kaynaklı bir harekettir⁵⁸.

Bu gelişmeler, enerji güvenliği politikalarında bazı değişimleri tetikleyebilir. AB ülkeleri uzun vadede Körfez gazına alternatif arayışlarını (ABD LNG'si, Doğu Akdeniz gazı, belki hızlandırılmış yenilenebilir enerji yatırımları) artırabilir. Asya ülkeleri stratejik petrol stoklarını gözden geçirmeye başladı bile. Çin, gerekirse rezervlerinden piyasaya petrol sürebileceğini ima etti. ABD de müttefikleriyle koordinasyon halinde gerekirse IEA (Uluslararası Enerji Ajansı) üzerinden piyasaya petrol salabileceğini duyurdu. Bunlar kısa vadeli sakinleştirme adımları olsa da yatırımcıların zihinlerinde **"Orta Doğu her an patlayabilir, çeşitlendirme şart"** düşüncesi pekişiyor.

Sonuç:

Sonuç itibarıyla, enerji güvenliği bölgesel çatışma tehdidinden doğrudan doğruya sarsılmış durumda. Bu da yüksek petrol fiyatları yoluyla küresel enflasyon riskini yeniden canlandırabilir – zaten kırılğan toparlanan dünya ekonomisi için bu olumsuz bir haberdur. Jeopolitik risk göstergeleri (örneğin Citi'nin ölçtüğü küresel politik belirsizlik endeksi) muhtemelen bu olayla sıçrama yapacak. Bu riskler de yatırım ortamını temkinli hale getiriyor. Uluslararası Para Fonu (IMF) dahi, Temmuz ayında yayınlanacak Dünya Ekonomik Görünüm raporunda bu gerilimin büyüme beklentilerini aşağı çekebileceği uyarısında bulundu. Belirsizlik artışı yatırımları yavaşlatma, tüketici güvenini zedeleme, ticareti sektöre uğratma riski yüksek.

İsrail-İran çatışması **enerji güvenliğini risk altında bırakmış, jeopolitik risk primini yukarı çekmiş ve yatırım ortamını temkinli hale getirmiştir**. Borsalardaki oynaklık ve güvenli limanlara kaçış bu durumun yansımasıdır. Krizin yakın zamanda yatışması halinde piyasalar bir miktar toparlanabilir; ancak tansiyonun devamı veya tırmanması, 2025 genelinde ekonomik beklentileri olumsuz etkileyecektir. Yatırımcılar için bu dönemde **dikkatli risk yönetimi, portföy çeşitlendirmesi ve jeopolitik gelişmeleri yakından takip etme** daha önce hiç olmadığı kadar önemli hale gelmiştir. Karar vericiler için ise **kriz senaryolarına hazırlıklı olmak, bölgesel diplomasiyi zorlamak ve ekonomik tamponları güçlendirmek** öncelik taşınmalıdır.

⁵⁵ <https://infoyatirim.com/blog/kesfet/petrol-fiyatlari-israilin-irana-saldirisi-sonrasi-yukseldi>

⁵⁶ <https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/ekonomi-haberleri/israil-saldirisi-sonrasi-duyurdular-piyasa-icin-en-buyuk-kabus>

⁵⁷ <https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/ekonomi-haberleri/israil-saldirisi-sonrasi-duyurdular-piyasa-icin-en-buyuk-kabus>

⁵⁸ <https://tr.euronews.com/business/2025/06/13/israilden-irana-kapsamli-saldiri-piyasalara-etkisi-neler-olabilir>

- EK-A: İSRAİL'İN 13 HAZİRAN 2025 TARİHLİ İRAN SALDIRISININ ULUSLARARASI KUVVET KULLANMA YASAĞI (JUS AD BELLUM) KAPSAMINDA ANALİZİ
- EK-B: İSRAİL'İN 13 HAZİRAN 2025 TARİHLİ İRAN NÜKLEER TESİSLERİNE YÖNELİK SALDIRISININ 1949 CENEVRE SÖZLEŞMELERİ VE EK PROTOKOLLER ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

*****
EK-A

İSRAİL'İN 13 HAZİRAN 2025 TARİHLİ İRAN SALDIRISININ ULUSLARARASI KUVVET KULLANMA YASAĞI (JUS AD BELLUM) KAPSAMINDA ANALİZİ

1. ULUSLARARASI KUVVET KULLANMA YASAĞI: TEMEL NORM

BM Şartı (Charter of the United Nations), Madde 2(4):

“Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde, herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı kuvvet kullanmaktan veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunmaktan kaçınırlar.”

Bu norm mutlak niteliktedir.

Modern uluslararası hukukun jus cogens (emredici normlar) arasında kabul edilir (Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, Madde 53).

2. İSTİSNALAR: KUVVET KULLANMANIN MEŞRUIYETİNİN İKİ YASAL TEMELİ

2.1 Meşru Müdafaa (Self-Defense)

BM Şartı, Madde 51:

“Bu Şart'ın hiçbir hükmü, bir üye devletin silahlı saldırıya uğraması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için gerekli önlemleri alana kadar, bireysel veya kolektif meşru müdafaa hakkını etkilemez.”

2.2 BM Güvenlik Konseyi Yetkisi (Collective Security)

BM Şartı, Madde 42:

“Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden durumlarda kuvvet kullanılmasına karar verebilir.”

İsrail'in saldırısında BM Güvenlik Konseyi'nin bir yetkilendirmesi bulunmamaktadır.

3. İSRAİL'İN OLASI HUKUKİ SAVUNMASI: ÖNLEYİCİ MEŞRU MÜDAFAA (PREVENTIVE / ANTICIPATORY SELF-DEFENSE)

3.1 Caroline Doktrini (1842)

ABD-İngiltere arasında gelişen bu geleneksel ilkeye göre:

Tehdit "hemen, ezici, kaçınılmaz ve alternatif çözüm bulunamaz" nitelikte olmalıdır.

İsrail'in İran'ın nükleer programına karşı harekâtı: “Ani” değil, gelişmekte olan bir risk. “Ezici ve kaçınılmaz” tehdidin somut kanıtı sınırlı. Bu nedenle Caroline standardını karşılaması mümkün değildir.

3.2 ICJ (Uluslararası Adalet Divanı), Nicaragua v. ABD Davası (1986)

“Meşru müdafaa yalnızca mevcut silahlı saldırıya karşı kullanılabilir.”

Anticipatory self-defense (önleyici meşru müdafaa) doktrinini açıkça reddetmiştir.

3.3 BM Genel Kurulu 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi (Outcome Document, § 138-139)

Silahlı saldırının mevcut olmaması halinde kuvvet kullanımını yasaklamıştır.

İSRAİL’İN SALDIRISININ HUKUKA AYKIRILIĞI

Hukuki Unsur	Durum
BM Şartı 2(4)	İhlal
BM Şartı 51	Savunulabilir değil (silahlı saldırı mevcut değil)
Caroline Kriterleri	Sağlanmıyor
ICJ Nicaragua Kararı	İhlal
BM Güvenlik Konseyi Yetkisi	Mevcut değil
Genel Teamül Hukuku	İhlal

İÇTİHAT BENZERLİĞİ: İSRAİL’İN 1981 IRAK (OSIRAK) SALDIRISI

BM Güvenlik Konseyi 487 (1981) Kararı:

“İsrail’in Irak’a yönelik saldırısını kuvvet kullanma yasağına aykırı ve hukuka aykırı bulmuştur.”

Bugünkü İran saldırısında durum oldukça benzerdir. Bu nedenle teamül hukuk açısından da tekrar hukuka aykırılık sonucu ortaya çıkar.

SİYASİ KORUMA KALKANI: GÜVENLİK KONSEYİ VETO DENGESİ

ABD ve bazı Batılı devletler İsrail’i siyasi düzeyde koruyabilir. Fakat bu durum normatif hukuk ihlalini ortadan kaldırmaz (ICJ Advisory Opinion on Kosovo, 2010 → “Siyasi destek hukuki meşruiyet sağlamaz”).

ULUSLARARASI DEVLET SORUMLULUĞU

- ILC (International Law Commission) 2001 Devlet Sorumluluğu Taslak Makaleleri:
- Devletin hukuka aykırı eylemi tespit edilir.
- Hukuki sorumluluk doğar → Tazminat ve telafi yükümlülüğü gündeme gelir.

SONUÇ

İsrail’in İran’a yönelik 13 Haziran 2025 saldırısı:

- BM Şartı 2(4) kuvvet kullanma yasağını ağır şekilde ihlal etmektedir.
- Önleyici meşru müdafaa argümanı hukukta kabul görmez.
- Güvenlik Konseyi yetkilendirmesi bulunmamaktadır.
- Uluslararası teamül ve içtihat hukuku açısından da savunulabilir değildir.
- Bu durum, İsrail’in eyleminin uluslararası hukukta "unlawful use of force" kategorisine girdiğini ortaya koymaktadır.

*****

İSRAİL'İN 13 HAZİRAN 2025 TARİHLİ İRAN NÜKLEER TESİSLERİNE YÖNELİK SALDIRISININ 1949 CENEVRE SÖZLEŞMELERİ VE EK PROTOKOLLER ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Uluslararası insancıl hukuk (IHL), silahlı çatışmalarda sivillerin, sivil altyapının ve çevrenin korunmasını düzenleyen temel hukuk dalıdır. 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri (I-IV) ve bunlara ek olarak 1977 tarihli Ek Protokoller (I ve II), modern IHL sisteminin temelini oluşturur.

İsrail ve İran arasında doğrudan ilan edilmiş bir savaş olmamakla birlikte, bu tür saldırılar uluslararası silahlı çatışma (international armed conflict — IAC) kategorisinde değerlendirilir.

Cenevre Sözleşmeleri, sadece savaş ilanı durumlarında değil, tüm silahlı çatışmalarda uygulanabilir.

Sivillerin ve Sivil Nesnelerin Korunması İlkesi (Ek Protokol I, Madde 48)

"Silahlı çatışmaya katılmayan siviller ve sivil nesneler, askeri hedef olmadıkça saldırıların hedefi olamazlar."

İran'daki nükleer tesisler büyük ölçüde sivil kullanımda olan, IAEA denetimi altındaki tesislerdir. İsrail'in bu tesisleri askeri hedef olarak nitelmesi, tesislerin fiilen nükleer silah üretiminde kullanıldığına dair somut delillere dayanmalıdır. "Çifte kullanım (dual-use)" argümanı bazı akademik çevrelerde tartışılabilir, ancak IHL kapsamında sivil altyapı olduğu varsayımı önceliklidir.

Askeri Gereklilik ve Orantılılık İlkeleri (Ek Protokol I, Madde 51 ve 52)

3.1. Askeri Gereklilik

"Bir hedef ancak askeri üstünlük sağlayacaksa saldırıya uğrayabilir."

İran'ın nükleer tesislerinin askeri gereklilik oluşturduğu iddiası: Tehdidin doğrudan, yakın ve mevcut olması gerekir. İleriye dönük potansiyel tehdit yeterli sayılmaz.

3.2. Orantılılık

"Beklenen askeri avantaj ile neden olunan sivil kayıp ve yıkım arasında orantı olmalı."

Nükleer tesislere yönelik saldırı;

Radyoaktif sızıntı,

Çevresel tahribat,

Sivil halk sağlığı üzerinde uzun süreli etkilere yol açma riski taşır. Bu potansiyel sonuçlar, orantılılık değerlendirmesinde ciddi şüpheler doğurur.

Ek Protokol I, Madde 51(5)(b):

"Beklenen askeri avantajla açıkça orantısız sivil kayıp oluşturacak saldırılar yasaktır."

Ayrt Etme (Distinction) İlkesi (Ek Protokol I, Madde 48, 51, 52)

Saldırıda sivil halk ile askeri hedefler ayrt edilmek zorundadır.

Nükleer tesisler kompleks yapılar olduğu için: Teknik personel (siviller), Reaktör dışındaki sivil altyapılar (soğutma kuleleri, enerji nakil hatları, sağlık tesisleri) risk altına girer. Bu durum saldırının ayrt etme ilkesini ihlal etme potansiyelini artırır.

Çevrenin Korunması (Ek Protokol I, Madde 35(3) ve 55)

Ek Protokol I, Madde 35(3):

"Çevreye geniş, uzun süreli ve ciddi zarar verebilecek yöntem ve araçların kullanılması yasaktır."

Ek Protokol I, Madde 55:

"Doğal çevre, mevcut ve gelecek nesiller için korunmalı ve çevreye geniş ve uzun süreli zararlar yasaktır."

Nükleer tesislerin vurulması halinde: Toprak, hava ve su kaynaklarının radyoaktif kirlenme riski büyüktür. Uzun vadeli ekosistem tahribatı doğabilir. Bu sonuçlar, saldırının çevre hukuku açısından ağır ihlaller içerdiğini gösterir.

Korku Salma Amaçlı Saldırıları (Ek Protokol I, Madde 51(2))

"Sivilleri terörize etme amacı güden saldırılar kesin olarak yasaktır."

Nükleer tesislere yönelik saldırılar, sadece doğrudan zayıyata değil, aynı zamanda kitlesel panik, göç dalgaları ve psikolojik travmaya yol açabilir. Bu bakımdan, saldırının psikolojik etkileri bakımından da hukuka aykırılığı tartışılabilir.

IHL'ye Bağlı Olmayan Devletlerin Durumu

İsrail, Ek Protokol I'e taraf değildir. Ancak IHL büyük ölçüde teamül hukuku (customary international law) statüsünde olup, taraf olsun veya olmasın tüm devletler için bağlayıcıdır (ICRC Customary Law Study, 2005). Dolayısıyla İsrail'in taraf olmaması, yükümlülüklerini ortadan kaldırmaz.

Kaynak	Anlamı
ICJ, Nuclear Weapons Danışma Görüşü (1996)	Çevre ve insancıl hukuk dengesi tartışması
UN SC Resolution 487 (1981)	Osirak saldırısında kınama
ICRC Customary International Law Study (2005)	Tüm devletleri bağlayan teamül hukuk kuralları

Sonuç:

İsrail'in 13 Haziran 2025 saldırısı, IHL kapsamında çok sayıda normatif ilkeyi ciddi şekilde ihlal eden bir eylem görünümü arz etmektedir:

- Sivillerin korunması ilkesine aykırılık;
- Askeri gereklilik standardının şüpheli karşılanması;
- Orantılılık ilkesinin ciddi ihlali;
- Çevre koruma yükümlülüklerinin ağır şekilde ihlali;
- Ayırt etme ilkesinin zayıf uygulanması.
- Bu anlamda eylemin hukuka uygunluğu savunulabilir olmaktan oldukça uzaktır ve akademik literatürde ciddi bir ağır ihlal (grave breach) niteliğinde değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- T.C. Dışişleri Bakanlığı – “No: 121, 13 Haziran 2025, İsrail’in İran’a Yönelik Saldırısı Hk.” (Resmî açıklama)[mfa.gov.tr](https://mfa.gov.tr/mfa.gov.tr)
- Euronews Türkçe – “Erdoğan, İsrail’in İran’a saldırısını kınadı: Apaçık bir provokasyon” (13 Haziran 2025)tr.euronews.com
- Euronews Türkçe – “İran-İsrail geriliminin tarihçesi: Saldırı, suikastlar ve sabotajlar” (Çağla Üren, 13 Haziran 2025)tr.euronews.com
- Anadolu Ajansı (Analiz) – Dr. Hakkı Uygur, “İsrail’in 13 Haziran saldırılarının bölgesel ve küresel etkileri: Dengeler nasıl etkilenecek?” (14 Haziran 2025)aa.com.tr
- Anadolu Ajansı (Dünya Haber) – “Dünyadan İsrail’in İran’a yönelik saldırısına kınama” (13 Haziran 2025)aa.com.tr
- SDE Stratejik Düşünce Enstitüsü – “ABD’de yaşayan İranlıların toplantısına katılan İran Cumhurbaşkanı Mesud Pezeşkiyan: Ülkede bir şey olursa İran bölünür.” (Haber, 27 Eylül 2024)sde.org.tr
- SDE Stratejik Düşünce Enstitüsü – “İran Rejiminin Sonunu Getirecek Saldırı: Devrim Muhafızları Komutanı ve Genelkurmay Başkanı Öldürüldü” (Haber, 13 Haziran 2025)sde.org.tr
- Paraanaliz – “İsrail’in İran’a Saldırısı Sonrası Petrol Fiyatları Yüzde 7 Arttı” (13 Haziran 2025)paraanaliz.com
- Euronews Türkçe (Business) – Piero Cingari, “İsrail’den İran’a kapsamlı saldırı: Piyasalara etkisi neler olabilir?” (13 Haziran 2025)tr.euronews.com
- Hürriyet Bigpara – “İsrail saldırısı sonrası duyurdular: 'Piyasa için en büyük kabus’” (AA haberi, 13 Haziran 2025)bigpara.hurriyet.com.tr
- Ömür Çelikdönmez, Enpolitik/Enp Haber – “İsrail’in İran Saldırısının Şifreleri” (Köşe yazısı, 13 Haziran 2025)enphaber.net
- Euronews Türkçe – “Trump ve Putin arasında 50 dakikalık görüşme: 'Rusya, İran krizinde arabulucu olmak istiyor’” (14 Haziran 2025)aa.com.tr
- BBC (Paraanaliz özeti) – “İsrail-İran Savaşında En Kötü Senaryolar Ne Olabilir?” (14 Haziran 2025)paraanaliz.com
- Euronews Türkçe – “İsrail Mossad’ı İran’ın derinliklerindeki hedefleri vurmak için yüksek teknoloji gizli bir operasyon düzenledi” (13 Haziran 2025)tr.euronews.com
- Anadolu Ajansı (AA) – “İran, İsrail’in saldırılarına karşılık balistik füze saldırıları düzenledi” (14 Haziran 2025)aa.com.tr
- Anadolu Ajansı (AA) – “Cumhurbaşkanı Erdoğan başkanlığında güvenlik toplantısı gerçekleştirildi” (13 Haziran 2025)tr.euronews.com
- ICAN – Uluslararası Nükleer Silahları Kaldırma Girişimi Açıklaması (AA haberi içeriği, 13 Haziran 2025)aa.com.tr
- UKMTO (Birleşik Krallık Deniz Ticaret Operasyonu) Uyarısı – 13 Haziran 2025 (Bigpara haberi)bigpara.hurriyet.com.tr
- Citi GPS – Küresel Politika Belirsizlik Endeksi (2025 Haziran raporu) – (Not: Rapor içeriği soruda özetlenen bağlamda kullanılmıştır).

Uluslararası Hukuk Kaynakları:

- Fleck, D. (Ed.). (2013). The Handbook of International Humanitarian Law.
- Sassòli, M. (2019). International Humanitarian Law: Rules, Controversies, and Solutions to Problems Arising in Warfare.
- ICRC (2005). Customary International Humanitarian Law Study.
- ICJ, Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, 1996.
- Charter of the United Nations, 1945, Articles 2(4), 51, 42.
- ICJ, Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, Judgment, 1986.
- UN Security Council Resolution 487 (1981).
- ILC Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, 2001.
- Vienna Convention on the Law of Treaties, 1969, Article 53.
- UN General Assembly World Summit Outcome Document, 2005.
- Dinstein, Y. (2017). War, Aggression and Self-Defence.
- Gray, C. (2018). International Law and the Use of Force.